

III RIIGIKOGU

6. istungjärk. **Protokoll nr. 166 (19).**

1928.

III Riigikogu koosolek 25. mail 1928
kell 9.

Kokku on tulnud 91 Riigikogu liiget.

Valitsuse loosis: Riigivanem **J. Tõnisson**, välisminister **H. Rebane**, rahaminister **A. Teetsov**, kohtuminister **T. Kalbus**, haridusminister **A. Möttus**, siseminister **J. Hüneron**, sõjaminister **N. Reek**, töö-hoolekandeminister **K. Soonberg**, teedeminister **A. Kerem**, kaubandus-tööstusminister **J. Holberg**, põllutöominister **O. Köster**.

Päevakord:

1. Maanteede seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

2. Paide — Järva-Jaani kitsarööpalisele raudteele maade sundvõõrandamise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

3. Rannasadamate arendamise ja selleks krediidi määramise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

4. Ärimaksu kohta käivate seaduste muutmise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

5. Eesti-Bulgaaria vahelise ajutise kaubandusliku kokkuleppe kinnitamise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

6. Riigi 1928./29. a. lisaeelarve nr. 1. arvel eelkrediitide määramise seadus nr. 2 — eelarve-komisjoni ettepanek.

7. Raudteedevõrgu arendamise ja selleks eelkrediidi määramise seadus — eelarve-komisjoni ettepanek.

8. Raudtee ehitamiseks ning Tallinna raudtee sõlme ümberkorraldamiseks maade ja ehituste sundvõõrandamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

9. Tolli põhitariifide muutmise ja täiendamise seadus — tollitariifide komisjoni ettepanek.

10. Eesti — N. S. V. Liidu vahelise kauba- ja tööstusmärkide vastastikuse kaitse kokkuleppe kinnitamise seadus — III lugemisel.

11. Alalise rahvusvahelise kohtu sundusliku jurisdiktsiooni tunnustamise deklaratsiooni maksvuse pikendamise seadus — III lugemisel.

12. Sisemiste veeteede korraldamise ja selleks krediidi määramise seadus — III lugemisel.

13. Maaseadusega võõrandatud maid koor-mavate hüpotekaarvõlgade korraldamise seadus — III lugemisel.

14. Kaitseväeteenistuse seaduse rikkumise asjus karistuse määruste muutmise seadus — II lugemisel.

15. Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse muutmise seadus — III lugemisel.

16. Maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse täiendamise seadus — II lugemisel.

17. Linnaomavalitsuste välislaenu eest vastutamise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

18. Seadus tinavalge tarvitamise kohta maalritöödes — II lugemisel.

19. Endise „Tallinna heategeva seltsi“ varanduste korraldamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab esimees **K. Einbund**, pärast abiesimees **R. Penno**.

Sekretäri kohal sekretär **M. Juhkam**, lõpul abisekretär **O. Liigand**.

Koosolek algab kell 9.30 min.

Juhataja **K. Einbund**: Avan Riigikogu koosoleku.

A. Jõeääre sõnavõtmine isiklikus asjus. A. Jõeäär (stp) (isikl. asj.):

Tänases „Päevalehes“ on juhtkirjas, mis kannab pealkirja „Korruptsioon“, mille üksikud osad aga peaksid kandma pealkirja „Insinuatsioon“, muu seas järgmist ette toodud: „On märgata, et viimasel ajal otse palavikuliselt otsitakse ja nuhitakse välja asju, kus inimesi juba aastate eest ühe või teise määruse rikkumise või seaduse vastu eksimise eest trahvitud, et neid asju nüüd ajama hakata ja riigilt raha välja pressida. Nii aeti hiljuti üks ärimeeste grupp mõttele, et mõni aasta tagasi on neile tolli peal natuke liiga tehtud ja need rehkendavad oma kahju mõnekümne miljoni peale. Kohe leidub ka advokaat — Riigikogu liige muidugi, kes valmis on seda nõudmist riigi vastu läbi viima. Imelikul viisil kuulub see härra, keda nüüd on näha sõelumas vastavate ametiasutuste uste vahel, Riigikogu õige pahemasse rühma ja

on sealgi üks käredatest riigihuvide kaits-
jatest ja eraettevõtjate, eriti aga ärimeeste
materdajatest.“

Nähtavasti on siin mõeldud mind ühen-
dusse seada Tallinna tollivalitsuse vikatite-
asjaga. Kuna aga asjaolud moonutatult kuju-
tatud, pean tarvilikuks mitte ainult enda, vaid
ka parlamendi au kaitseks, kelle liikmete hulka
kuulun, järgmist õiendada:

Asi ei ole viimasel ajal alustatud, vaid oli
toimetuses välismaa kohtutes juba 1921. aastal.
Juulis 1921. andis Tallinna tollivalitsus välja
tunnistuse, mis endas valeandmeid sisaldas ja
12. juunil 1926. a. seadis kokku akti, millega
konstateeris, et endine ametlik tunnistus tõele
ei vasta.

Riigikohtus oli asi administratiiv-korras
arutusel 14./21. detsembril 1926. a., kus esines
advokaat, kes ei kuulu Riigikogu liikmete
hulka ja ilmavaatelt kodanlane. (J. Sepp,
mo: Kust Teie seda teate?) Mul on
otsuse ärakiri.

Riigikohus tunnustas kahjusajaale õiguse
nõudekorras esineda kohtuliku kahjutasu-nõu-
dega. Nõudmise esitamiseks oli vaja ärakirja
dokumentidest, mis tollivalitsuses olemas. 14.
veebruari 1927. aastal saatsin posti kaudu Tal-
linna peatolliametile palve ärakirjade välja-
andmise üle, kuid seniajani ei ole tollivalit-
sus vaevaks võtnud ärakirju välja anda, mille
tõttu võimalik ei ole olnud ka kohtuliku nõud-
misega esineda.

Sellest selgub kõigepealt, kui kiirelt tolli-
valitsuses ka kõige lihtsamaid palveid — är-
kirja väljaandmise üle — täidetakse isegi siis,
kui seda palub „Päevalehe“ arvates ameti-
asutustes nii väga kardetud Riigikogu liige —
advokaat. Arvan, et iga teine kodanik ei pruugi
üle aasta oodata palve täitmist. Kui minu palve
seniajani täitmata, siis nähtavasti sellepärast,
et seal ei ole harjutud asju ajama vähemast,
kui paluja isiklikult läve ei talla. Mina ei ole
aga kogu aja jooksul kordagi oma jalga üle tol-
livalitsuse läve tõstnud, nii et vastavate ameti-
asutuste uste vahel selles asjas vist kedagi
teist sõelumas võib näha kui pahempoolsesse
rühma kuuluvat Riigikogu liiget.

Minu arvates ei tohiks isegi „Päevalehe“
kahtlaste kommetega leheneeger, kellel siiski
omajagu kokkupuutumist kohtutega olnud,
julgeda tõendada, et Eesti vabariigi kõrgema
kohtu otsus on riigilt raha väljapressimine.
Õiget asja vabariigi kohtus riigivaraste ja võlt-
sijate vastu ajada ei ole mingisugune kor-
ruptsioon, vaid korruptsiooni vastu võitlemine.
(J. Sepp, mo: Ega ometi Riigikohus andis
nõude korras esinel!) Riigikohus andis
õiguse nõudmisega esineda. (Vahelhüüe
J. Sepa, mo poolt.) Sellest ma räägingi.

Kui mul edaspidi korda peaks minema Tal-
linna tollivalitsuse ametnikkude pattudest mõn-
dagi avalikkuse ette tuua kas või kohtuliku
nõudmise teel, siis olen oma ülesande täitnud
ka riiklikudes huvides. Seni minu tegevus on
piirdunud ainult ühe palve esitamisega är-
kirja saamise üle. Põhiseaduse § 15 kindlus-
tab avalikkude asutuste poole pööramise õigu-
se igale riigikodanikule, ja kui „Päevalehe“
juhtkirjanik selles korruptsiooni näeb, siis on
see kõige halvemat sorti insinuatsioon.

**2. Maanteede Redaktsiooni komis-
seadus — re- joni aruandja O. Gus-
daktsioon. tavson.**

Seaduse lõpuredaktsioon võetakse
vastu nähtava enamusega.

**3. Paide—Jär- Redaktsiooni komis-
va-Jaani kit- joni aruandja O. Gus-
sarööpalisele tavson.
raudteele maa-
de sundvõoran- Seaduse lõpuredakt-
damise seadus sioon võetakse vastu
— redaktsioon. nähtava enamusega.**

**4. Rannasada- Redaktsiooni komis-
mate arenda- joni aruandja O. Gus-
mise ja selleks tavson.
krediidi mää- Seaduse lõpuredakt-
ramise seadus sioon võetakse vastu
— redaktsioon. nähtava enamusega.**

**5. Ärimaksu Redaktsiooni komis-
kohta käivate joni aruandja O. Gus-
seaduste muut- tavson.
mise seadus Seaduse lõpuredakt-
— redaktsioon. sioon võetakse vastu
nähtava enamusega.**

(Koosolekut hakkab juhatama abiesimees
R. Penno.)

**6. Eesti-Bul- Rahaasjanduse kom-
gaaria vahelise misjoni aruandja Chr.
ajutise kau- Kaarna: Rahaasjanduse
bandusliku kok- komisjon vaatas Eesti-Bul-
kuleppe kinni- gaaria vahelise ajutise kau-
tamise seadus bandusliku kokkuleppe
— I lugemisel. kinnitamise seaduseelnõu
läbi ja ühinedes Vabariigi**

Valitsuse seletuskirjas tähendatud motiividega,
kiitis igasuguse vastuvaidluse ta selle lepingu
heaks. Ka väliskomisjon on kokkuleppe läbi
vaadanud ja selle välispoliitiliselt seisukohalt
täiesti vastuvõetavaks tunnustanud. Rahaas-
janduse komisjoni nimel teen ettepaneku, vastu
võtta seaduseelnõu I lugemisel.

Juhataja **R. Penno**: Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud kolmepäevase vaheajata I ja II lugemise vahel.

7. Riigi

1928./29. a.

lisaelarve

nr. 1. arvel

eelkrediitide

määramise

seadus nr. 2

— I lugemisel.

Eelarve-komisjoni aruandja **A. Laur**: Lisaelarve nr. 1. korras eelkrediitide määramise seadus on tingitud kahest asjaolust: 1) on vajadus tekkinud lauljate liidule riiklikku laenu anda ja

2) sellest, et käesoleva aasta eelarve arutamisel jäeti põllutöoministeriumi eelarvest välja need kulude summad, missuguseid pidi kaetama asundusekapitalist. Et asundusekapitali seadus tagasi lükati, sellest tuli vajadus eelkrediiti määrata.

Lauljate liidule nõutakse 40.000 krooni. Lauljate liidu korraline eelarve on tasakaalus 93.000 krooniga, kui neil on veel lisaelarve ehitusekulude kohta 91.000 krooni suuruses. Sellest summast on võetud korralistesse kulusse 50.000 krooni ehituste amortisatsioonina, nii et kogusummas tuleb puudus 40.000 krooni. Seda nõutakse eelkrediidina.

Põllutöoministeriumi alal nõutakse eelkrediiti:

Esiteks 100.000 krooni, mis läheb ingrosseeritud võlgade protsentide tasumiseks. Prot-sente oleks tasuda seniajani, käesolev aasta ühes arvatud, ümmarguselt 300.000 krooni, kuid nõutakse eelkrediidina 100.000 krooni.

Teiseks nõutakse 100.000 krooni Maaseaduse muutmise ja täiendamise alusel tagasiandmisele kuuluvate varanduste kasutamisest saadud tulude tagasimaksmiseks endistele omanikkudele.

Kolmandaks nõutakse 50.000 krooni maade ostmiseks. Need maad on tekkinud kahel viisil: 1) Maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse järgi tagasiandmisele kuuluvad maad ja 2) võõrandatud maad, mis seaduslikul alusel võõrandamisele ei kuulunud. Vahepeal on need maad läinud väikepõllupidajate kätte, ja nad peaksid kohtadelt lahkuma. Ministerium on asunud vaheltsobitaja osasse, on väikekohad senistele pidajatele rendilepingute alusel kasutamiseks andnud, mille tõttu rentnikud uusi hooned püstitanud või olemasolevatele hoonetele kapitalremonti teinud. Niisuguste maade väljaostmiseks endistelt omanikkudelt oleks tarvis eelkrediiti 50.000 krooni.

Neljandaks nõutakse eelkrediiti 300.000 krooni tasumiseks riikliku maatagavara loomiseks võõrandatud maade eest. Kõige suurem summa on asunikkuude chituselaen,

2.000.000 krooni. Kogusummas nõutakse eelkrediiti 2.550.000 krooni. Eelkrediitidena lubatavad kulusummad kaetakse riigi lisaelarve nr. 1. korras. Põllutöoministeriumi alal tulevad need summad sisse rentidest ja muudest tuludest kogusummas 30.000.000 krooni. Seega oleks ülejääk 450.000 krooni, nõnda et võib julgesti põllutöoministeriumi alal eelkrediiti lubada.

Teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

L. Raudkepp (krst): Meie laulupeod on olnud seni üldrahvuslikud peod ja neil on olnud meie rahvusliku tunde arenemise ja kasvamise suur tähtsus. Nad on olnud meie rahva hinge väljendajaks, just nende tunnete väljendajaks, mida teisiti ei suudetud ega saadud väljendada kui laulu läbi. Sellepärast on kõik meie laulupeod, mis korraldatud meie rahva elu raskematel aegadel, alganud vaimuliku lauluga.

See ei olnud kellegi poolt peale surutud, ei olnud ka kellegi erisoov, vaid see tuli kogu rahva hingest ja on sellega kujunenud meie laulupidude pühaks traditsiooniks.

Nüüd on aga IX laulupeo kavast, mis korraldatud meie vabariigi 10 aasta kestvuse mälestuseks, vaimulik laul välja jäetud. Ei ole isegi kavasse võetud meie vabadusepäevil väljakujunenud leinalaulu nende mälestuseks, kes kodumaa vabaduse eest oma elu jätnud.

Lauljate liit on end lasknud mõjutada poliitilistest meeleoludest ja on vaimuliku laulu väljajätmisega võtnud IX laulupeolt tema üldrahvusliku iseloomu. Rõhuv enamus meie rahvast on end ometi ka vabadusesõja päevil mitmel puhul väljendanud kui usku pooldaja rahvas, millega on ka seletatav mitmete laulukoorige ja tegelaste imestus ja pahameele avaldused vaimuliku laulu väljajätmise pärast.

Laulupeo korralduseks palub lauljate liit riigilt eelarve korras 40.000 krooni. Ettetoodud põhjustel ei saa kristliku rahvaerakonna Riigikogu rühm seda eelarves ülesvõetud summat toetada.

K. Tonkman (põl): Austatud Riigikogu liikmed! Ma tahan ka mõne sõnaga peatuda käesoleva seaduse § 1. juures, nimelt laenu juures lauljate liidule laulupeo korraldamiseks. Kui see küsimus eelarve-komisjoni arutamisel oli, selgus, et Vabariigi Valitsuse poolt esitatud eelarve seletuskirjas oli ette nähtud, et see summa antakse toetuseks, laulupidu kulude katteks. Paragrahv ise räägib aga laenust lauljate liidule laulupeo korraldamiseks. Rahaministeriumi esindaja seletas, et valitsuse seletuskirjas on pahandav viga

ette tulnud, see summa on kavatsetud ikkagi laenuks anda, mitte toetuseks. Kui selle üle seletust küsiti, missugused garantiid selleks olemas, et laen riigikassale tagasi makstakse, ei teadnud rahaministeeriumi esindaja midagi öelda. Nii jäi see täiesti tumedaks, kas on see laen või toetus. Kui see laen on, siis peaks ette nähtud olema, kuidas laen tagasi makstakse. Kui toetus, siis tuleks Riigikogul otsekohe öelda, et meie tahame laulupeo korraldamiseks 40.000 krooni toetust anda, sest Riigikogul peab selge ülevaade olema, kuidas riigi raha kulutatakse ja milleks seda välja antakse. Sellepärast paluksin küll, et haridusminister või rahaminister seletaks, kuidas selle rahaga lugu on. Kui see on kavatsetud välja anda nii ja naa, kui raha tuleb, siis makstakse tagasi, kui raha ei tule, siis ei makseta, siis nii küsimust võtta ei saa.

Edasi juhiksin tähelepanu sellele, et ei võiks ega tohiks niisugust pretsedenti luua, kus iga asjaga riigikassalt raha küsitakse. (M. Martna, stp: See on eriti teie asi, mitte sotsialistide asi.) Vaadake, härra Martna, lugu on nii, et seltskond peab ise kulud kandma. (M. Martna, stp: Kes see seltskond siis on? Tonkman tahab rääkida ja oma tarkust näidata.) Ma ei räägi siin mingisugusest tarkusest, vaid avaldan ainult oma arvamist. Kui tahetakse igaks juhtumiseks raha saada, siis ei ole see rahavõtmise kord õige, vaid kui tahetakse pidu korraldada, siis peab seltskond ise kulud kandma. See pidu peab olema nii korraldatud, et ta rahuldab seda hulka, kes ta toime paneb, aga mitte nii, et riik, kus 1 miljon 200 tuhat elanikku, peab seda pidu toetama. (A. Tamman, tõe: See on laen, aga mitte toetus.) Ma küsisin selle kohta seletust, mis teie sest nii ägedaks saate! (M. Martna, stp: Me saame sellest ägedaks, et Teie ilmaaegu aega raiskate ja oma tarkust, mis olemas ei ole, hiilgada lasete!) Ma ei ole Teile oma tahtmist peale surunud, härra Martna. Teie kõnelete alati Riigikogus nii, mida ma kuulda ei taha. (M. Martna, stp: Teie arusaamine ei ulatu selleni!) No, vaadake, nii puudub Teil ka minu kõnedest arusaamine. Teil ei ole mingit õigust minu üle kriitikat teha. (M. Martna, stp: Ometi on.) Teie, kui juhatuse liige, peaksite korda pidama ja esimeses joonis ise korralik olema.

Juhataja **R. Penno**: Palun Riigikogu liikmeid sarnaseid märkusi mitte teha.

Teedeeminister **A. Kerem**: Austatud Riigikogu liikmed! Teisel lugemisel on

Vabariigi Valitsusel kavatsus siin parandust teha, paigutades ümber järgmise päevakorrapunkti § 5. ette nähtud eelkrediidi määramise vastavasse seadusesse.

A. Oinas (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Laenu krediidi juures lauljate liidule laulupeo korraldamiseks peatus eeskätt rkl. härra Raudkepp, tehes etteheiteid, et lauljate liit ei ole võtnud laulupeo programmi vaimulikke laule, oletades sealjuures, et see olevat sündinud poliitilistel motiividel.

Mina kui lauljate liidu tegelane võin kinnitada, et siin mingisugustest poliitilistest motiividest juttu ei või olla. Laulupeo kava seati kokku meie paremate muusikameeste poolt täiesti iseseisvalt. Kava kinnitas lauljate liidu nõukogu, kes koosneb peaaugalt koorijuhitudest. Kava kokkuseadmisel võeti arvesse, et Eesti laulupidu Eesti vabariigi 10-aastase iseseisvuse juubeli puhul peaks olema eestipärane. Et seda täielikumalt saavutada, kuulutati välja uute laulude võistlus, millisel võistlusel auhinnati need laulud, mis eestipärased. Praeguse laulupeo eeskava on nii laulude kui ka pasunakooride osas kokku seatud just puht Eesti lauludest. Kuna aga viimasel ajal Eesti kirikumuusika alal ei ole midagi silmapaistvat päevavalgele tulnud, siis nähtavasti ei olnud meie helikunstnikkudel ja koorijuhitudel võimalik valida laulupeo eeskavasse kirikulaule. Vanade laulude kordamisest loobuti üldse. Ometi on aga eeskavas olemas kaks laulu, mida võib ka kirikus ette kanda, sest et nende sõnad on sarnased, mis võiksid täiel määral rahuldada härra Raudkeppi ja härra Annikot.

Peale selle palun Riigikogu liikmeid kristlikust rahvaerakonnast ja ka põllumeeste rühmast arvesse võtta seda, et lauljate liit korraldab kolm erikontserti Kaarli kirikus, kuhu mahub 6.000 inimest, ja kus ette kantakse kolm korda Händeli oratoorium „Messias“. Muu seas kantakse seda kaks korda ette kõigile lauljatele täiesti maksuta.

Muidugi ei saanud lauljate liit vastu võtta ettepanekut, mis temale esitati Tartu praostkonna poolt, et laulupidu algaks vabaõhu jumalateenistusega. Kui oleks sellele soovile vastu tulnud, siis oleks õigus olnud ka Vene apostliku-õigeusu kirikul nõuda, pidada jumalateenistust vastavalt nende kombele. Peale selle oleks võinud küsimus tõusta, kas mõni teine ususelts ka sarnast nõudmist omalt poolt ei oleks esitanud. Lõpuks oleks muutunud sel kombel laulupidu suur-kontserdist, nagu ta seda ajalooliselt olnud, millekski muuks.

Mis puutub küsimusse, mille üles tõstis härra Tonkman, kas siin on tegemist laenu või toetusega, siis on valitsuse ettepanekus väga

selgesti öeldud, et siin on tegemist laenuga. Ainult valitsuse seletuskiri jäi parandamata vastavalt valitsuses tehtud muudatusele, nagu riigikassa esindaja eelarve-komisjonis seletas. Seletuskirjas on nimelt sees sõna, mis härra Tonkman'i on eksitusse viinud—toetus. Riigikassa esindaja seletas komisjonis, et sõna „toetus“ on eksikombel seletuskirja jäänud. (K. Tonkman, põl: Aga selles ei ole parandatud, mis Riigikogule jagatud!) Jutt on seega laenust, aga mitte toetusest. Lauljate liit on palunud ainult laenu. Ei saa lauljate liidult nõuda, et ta ligemale 9.000.000. sendi eest ehitusi suudaks amortiseerida ühe laulupeoga. Tallinna linn on liiga väike, et määratud ettevõtet, nagu seda laulupidu, amortiseerida ühekorruga. Seda ei suudeta isegi suurtes linnades teha, kus miljonid elanikke. Laulupeoks tuleb plats korda seada, suured ehitustööd teha. Lauljate liidul on kavatsus investeeritavaid summasid kolme laulupeoga amortiseerida. Sellepärast ei palu ta toetust, vaid laenu. Ta loodab maksta kõik saadud summad riigikassasse tagasi.

K. Tonkman (põl) (fakt. märk.): Faktilise märkusena pean tähendama, et seletuskirjas, mis Riigikogule esitatud, öeldakse järgmist: „Eelarve-komisjon ühines Vabariigi Valitsuse ettepanekuga ja motiividega ning esitab käesoleva seaduseelnõu üksikute redaktsiooniliste parandustega Riigikogule vastuvõtmiseks.“ Tähendab, need motiivid ja seletused, mis Vabariigi Valitsuse seletuskirjas olemas, on maksivad ka praegu selle seaduse kohta. Nii et härra Oina seletus, et eelarve-komisjonis on rahaminister midagi seletanud, ei vasta sellele.

A. Oinas (stp) (fakt. märk.): Mina kinnitan veel kord kategooriliselt, et eelarve-komisjonis andis riigikassa esindaja seletuse, et seletuskirja redaktsioon lauljate liidule toetuse andmise suhtes ei ole täpne ja et see ekslikult on jäänud parandamata. Kui komisjoni aruandja ei ole oma seletuskirja seda asjaolu märkinud, siis ei tähenda see veel seda, et seletust antud ei ole. Parandus, mille riigikassa esindaja seaduseelnõus eneses tegi, võeti komisjoni poolt vastu, ja see annab asjale täiesti selge redaktsiooni.

M. Martna (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Näib nagu oleksin mina ühe rahvusliku asja kaitseks sõna võtnud. Oleks loomulik, see tähendab, teie arvates oleks see loomulik olnud, kui meie selle suure rahvusliku laulupeo vastu oleksime olnud. Sest sagedasti lasete teie kuulda, et meie oleme internatsionalistid ja kosmopoliidid. Oleme ka

seada, oleme kosmopoliidid ja internatsionalistid, aga meie ei salga ka rahvast.

Meie teame väga hästi, et Eesti rahval oma isekultuur on, ja et Eesti rahvas seda väljendada tahab, et tal selleks tarvidus on.

Tähendab, teie ei oleks imestada tarvitse nud, kui meie sellest asjast eemale oleksime jäänud. Nüüd panete teie aga imeks, et lauljate liidu juhatuses on ka üks sotsialist, ja et ta seal on, siis on see teie arvates kõlbmatu asi. Just rahvuslikud ringkonnad oleksid pidanud laulupidu finantseerimise eest hoolt kandma. Eriti ka Tallinna linn. Mina võin öelda, et kui Saksamaal või kuskil mujal riigis niisugune suur pidu oleks toime pandud, siis see linn, kus see oleks sündinud, oleks sellest väga huvitatud olnud, ja ta oleks omalt poolt kõik selle heaks kordaminekuks teinud. Sest iga teine linn oleks väga hästi aru saanud, et niisugune suur pidu, suurte rahvahulkade ja külalistega linna tänavatel, linnal — muu seas — ka tululik äri on. Aga meie rahvuslikud suur-inimesed ei saa sellest aru. Selle arusaamatuse tunnistuseks oli ka härra Tonkman'i kõne.

Kui aga nüüd üks sotsialist laulupeo toimikonna liige on, ja seal erilise agarusega tegutseb, siis ei tarvitse meie selle eest talle kiidulaule laulda, aga seda peaksid kodanlikud ringkonnad tegema, kelle loomulikuks ülesandeks laulupeo korraldamine, mida ka meie kuulame, ja ka kaasa laulame, kellel häält ja lusti on.

Minu vana sõber Shveitsis, sotsialist Hermann Greulich, laulis üle 80 aasta vanuse laulukoorides kaasa, hoolimata sellest, et need sotsialistlikud ei olnud. Teinekord astus aga Greulich kirikukantslisse ja kõneles sealt näiteks sõja vastu, j.n.e. Meie teeme ka nõnda. Saame väga hästi sellest laulupeost aru, see on Eesti rahvuslik asi. Muidugi ei saa lauljate liit niisuurit kapitali kokku, mis laulupeo toimepanemiseks vaja.

Nüüd aga meie kirikuhärrad nõuavad, et laulupeol palju vaimulikke laule lauldaks. Aga oma rahadega ei ole ka pastorite pank lauljate liidule appi rutanud, küll aga ruttab mõni praostkond nõudma, et laulupidu vabaõhu kirikuteenistusega alataks. Minu härrad, missugust vabaõhu jumalateenistust teie veel tahate kevadisel ajal, kus loodus täis jumalikkut tulukest hüppab ja hõiskab? (L. Johanson, stp: Ja konnad krooksuvad.) Tuletage ometi meelde, et kirjasõna ütleb: aeg tuleb, kus meie sedasinast templit enam ei tarvita, vaid kus meie oma Jumala ette võime kokku tulla nendesinatsete mägede peale. Nüüd tuleme Kadriorgu kokku. Teil on vaja ainult teisiti veenduda ja just selles suurt rahvuslikku jumalateenistust näha.

L. Raudkepp (krst): (Vahelhüüe pahemalt poolt: Mis Teie ilma asjata viidate aega.) Ma teen õige lühidalt.

Ma nimetaksin üht: siin on ikkagi tähtis traditsioon, kui eelmise laulupeo kavas oli (M. Martna, stp: Näete, meie oleme ka selle traditsiooni pärinud.) kaks või kolm vaimulikku kunstlaulu — üks oli näiteks „Valvur“ ja teine „Eks teie tea“, Eesti komponistide loodud, kelle hulgas silma paistis Tobias. Miks nüüd seda traditsiooni tähele ei panda. Meil on olemas vaimulikke kunstlaule Eesti heliloojate poolt loodud. Kui nüüd Kaarli kirikus kantakse ette oratorium „Messias“ — kardetakse üldse ära jätta vaimulikku osa, siis on ju see hea, aga ka mitte-hea: julgust ei olnud, et võtta laulude kavassee Eesti heliloojate poolt loodud vaimulikke kunstlaule. Ei või juttu olla, et meie laulupidu ... (J. Voiman, stp: Kristlastel ei ole üldse julgust sinna minna.) Meie jätame endale õiguse, et siin väljendame ikka rahva suure enamuse tundeid. (J. Voiman, stp: Kristlased meie rahvaga ei arvesta.) See on teine küsimus, härra Voiman. (J. Voiman, stp: Aga Teie, vaimulikud, ei arvesta sugugi rahvaga ja rahva tunnetega.)

K. Tonkman (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Minu arusaamise järgi on rkl. Martnal selles asjas täiesti õigus, kui ta ütles, et siin oleksid pidanud Tallinna linn ja omavalitsus kaasa aitama. Need kümneduhanded inimesed, kes Tallinna külla tulevad, jätavad siia hulga raha. Kuid Tallinna linnavalitsus selleks, et linna raha kokku saada, ei tee selleks midagi. Ometi teame, et sotsialistide esindaja härra Virma on Tallinna linnavalitsuse liige, ja kui ma ei eksi, vist ka linnapea abi. (Vahelhüüe pahemalt poolt: Missellest? — M. Martna, stp: Jälle sotsid süüdi, kas sa näed!) Siin oleks härra Martna võinud linnapea abile öelda, et vaadake, Teil tuleks sellele laulupeole kaasa aidata ja raha muretseda. Kahjuks jätab härra Martna selle tegemata. On arusaadav, kui sotsid ütlevad, et kodanlased panevad peo toime ja meie, sotsialistid, kuulame pealt. (M. Martna, stp: Oleks Teie nüüd kuulnud, mis ma ütlesin, et „laulavad ka kaasa“.) Sotsialistid kuulavad laulu heameelega, kui riik annab 4 miljonit senti laulupeo korraldamiseks. Aga et sotsialistid Tallinna linnavalitsuse kaudu selleks samme oleksid astunud, et ka linnavalitsus selle peo toimepanemiseks kaasa aitaks, seda ei ole.

A. Sternfeldt (krst): Meie ei ole siin laulupeo vastu rääkinud ja ei ole ka nõud-

nud, et peaks mingisugune laulupeo jumala teenistus korraldatama. Seda ei ole kellelgi tarvis. Meie olema juhtinud tähelepanu vaid sellele, et meie rahva vanast traditsioonist on mööda mindud, mille järgi meie senised laulupeod on alanud koraaliga või vaimuliku lauluga.

Teine asi: siin tahetakse varjata tõsiasja, et lauljate liit on kahtlemata lasknud enda politikasse kiskuda see läbi, et vaimuliku laulu küsimust on kaua aega venitatud ja lõpuks mõne noorema koorijuhi kaashäälendamisel siiski viimaks vaimulik laul välja jäetud. (M. Martna, stp: Kirikumaade küsimus on politika.)

See on ju väga ilus, et sotsialistid seal eesotsas on, kuid nad oleksid pidanud seda rohkem taktilised olema, (M. Martna, stp: Ärge olge mures meie taktika pärast.) et mitte teistele vastu nägu lüüa. Meie ei ole laulupeo vastu, kuid toonitame seda, mis on tegemata jäetud, ja ei saa sellepärast selle summa poolt hääletada. (J. Vain, stp: Kiriku maa, mu õnn ja rõõm! — M. Martna, stp: No tehke seda, seda on teil tarvis veel teie loorberite juurde.)

L. Johanson (stp): Meie oleme praegu kurva ajaloolise sündmuse ees. Jumala ametlikkude esindajate poolt on pandud Eesti rahvuslik demonstratsioon kirikuvande alla. Üle terve maa peavad kostma härra Raudkepi sõnad: Teie kristliku koguduse liikmed, kes teie laulukoorides kaasa laulate, pange tähele, mis meie ütleme. See laulupidu on kuraditeenistus, ja sellepärast jääge sealt eemale.

Teie olete ametlikult tunnistanud, et teie laulupeo summade vastu hääletate, sellega olete üle maa märku andnud neile, kes usklikud on, et nad laulupeost katsumaks tegelikult eemale jääda.

Kes seda teeb? Seda teeb kodanlik erakond. Seda esiteks. Teiseks sellepärast, et lauljate liidu juhatuses on üks sotsialist. Lauljate liit on lauljate seltside esindus, üleriiklik koondus. See tembeldatakse sotsialistlikuks ettevõtteks. Kui teie aga õiglaselt olete, peate tunnistama, et see nii ei ole. (A. Sternfeldt, krst: Ta oleks pidanud seda rohkem taktiline olema!) Kas see on taktiline, mis Teie praegu siin teete! Kellele sellest kasu tuleb? (J. Vain, stp: Laulupidule panevad põõna peale!) Millega on see seletatav, et siin praegu nii talitatakse? Esiteks kuulsa Eesti jonniga ja teiseks katsutakse igast asjast profiiti lüüa. Isegi laulupidu, mille taga seisavad praegu meie kodanlikud rühmitused ja missuguse

nimega isegi meie praegune valitsus ristitud. (M. Martna, stp: Väga õige! — Vahelhüüe paremalt poolt: Mis ta nimi on?) Lauupeo valitsus! Isegi siit katsutakse profiiti lüüa. Kas teie kujutate ette, mis teie praegu teete. (A. Sternfeldt, krst: Meie ei ole valitsuses, meie oleme ühes teiega opositsioonis. — M. Martna, stp: Meie teiega küll opositsioonis ei ole!) Härra Tonkman ütleb, et nõutakse riigikassalt raha. Kas meie oleme midagi nõudnud laulupeo jaoks? Kui on nõutud, siis on seda teinud lauljate organisatsioonid, tähendab, kodanlikud organisatsioonid. Ja kui antakse, siis annab kodanlik valitsus toetust selleks, et laulupeol võiks kodanlust demonstreerida, et laulupeol võiks üle maa teha kodanlikku propagandat. On väga hästi arusaadav, mispärast kodanlik valitsus toetab kodanlikku laulupidu.

Mis puutub vaimulikkusesse lauludesse, siis kas Teie, härra Raudkepp, arvate, et see Jumala meelepärast on, et Teie koraali pärast niisugust tüli külvate rahva keskele. (M. Martna, stp. Mis ta siis Jumala meelepärasusest küsib!) Uskuge, Jumalale on see üks kõik, kas seal koraali lauldakse või mõnda teist laulu. Jumalale on tähtis kõigepealt süda ja ilu.

Kas teie arvate, et see kõik Jumala meelepärast on, mis vaimulikud laulavad? Ehk arvate, et Akkerblom, kes laulab koraali, põgeneb vanglast, laulab ja põgeneb jälle, kas arvate, et see Jumala meelepärast on. Kas arvate, et kõik, kes laulavad koraali, pääsevad taevariiki, sest ei ole kuskil tunnistatud, et koraal on sisepääsumaks taevasse. Härra Mürk hüüdis vahele... (J. Mürk, mo: Ma hüüdsin seda vahele...) et tuleks vaimuliku lauluga alata. Teie ütlesite, härra Mürk, et koraal on väga tähtis hommiku- ja õhtusöögile. Ma küsaksin, kas täna hommikul, kui teie sõite, laulsite koraali? Ja Teie, härra Raudkepp, kas laulsite täna hommikul koraali? (L. Raudkepp, krst: Mis Teie tulete niisuguste asjadega!) Jumal näeb teid siiski läbi.

Mispärast lauljate liit on koraali välja jätanud, on seletatav sellega, et koraalid on Saksa rahvuslikud laulud. (L. Raudkepp, krst: Maseletasin, et meil on vaimulikud kunstlaulud.)

Kokku võttes pean ütlema, et teie boikott laulupeole ja üleskutse rahvale ning kristlikule kogudusele, et ärge võtke laulupeost osa, ei ole põhjendatud selle ideoloogia seisukohalt, mis teile omane, samuti ei ole see põhjendatud

teie vaimulikust seisukohast ning see on lihtsalt Jumala kiusamine ja muud midagi.

K. Ast (stp): Kui mina õieti mäletan, austatud Riigikogu liikmed, siis määrati tänavuaastane laulupidu just käesoleva aasta peale sellepärast, et meil tänavu on Eesti iseseisvuse keستuse 10. aastane juubel. See laulupidu on siis ka mõeldud kui kümneaastase juubeli laulupidu. Kui ta sellasena mõeldud oli, siis arvasid need inimesed, kes laulupeo korraldamise eesotsas seisid, et siin on tegemist üldise rahvusliku ettevõttega. Nii oldi vähemalt aru saadud ja nii on laulupeo eeltööde puhul ajakirjandus seletanud. See tunne on olnud ka neil laulukooridel, kes tänavu aastal suurema hoolsuse, anduvuse ja innuga laulupeo heaks tööd teevad, kui nad tegid eelmise laulupeo ajal. Meie teame ka, et lauljate hulk ületab viimase laulupeo lauljate hulga. Aga kui nüüd neid sõnavõtmisi kuulata, mis täna maad leidsid ja millele algus pandi juba eelarve-komisjonis, siis tuleb tõsiselt kahelda, kas oli mõtet 10-aastase juubeli puhul laulupidu korraldada ja seda märkida kui mingit rahvuslike tunnete avaldamise pidu. Mulle näib, lugupeetud härrad, et parem oleks olnud seda ära jätta. Ma saan aru, kui oleks piirdunud sõnavõtmine ainult nende kolme mehega, kes siin Riigikogus rahva „rõhuvat“ enamust esitavad. (Vahelhüüe A. Sternfeldt'i, krst poolt.) Nii Teie ütlesite, austatud härra Sternfeldt. Kui nüüd ainult Teiega oleks see sõnavõtmine piirdunud, siis ei oleks asi veel kõige hullem. Meil, nüüdisaja inimestel ja nüüdisaja patriootidel on väga vähe põhjust selle üle haletseada, et mõne ametliku kiriku esindaja või see kirik ise üldistest rahvusliku tunnete avaldamistest kõrvale jääb.

Jumaluke, seal ei ole ju midagi katki, kui kirik isegi sooviks, nagu siin täna ähvardati, pöörata koguduste poole karjasekirjaga, et kirikuliikmed ei võtaks osa laulupeost. See ei teeks meie laulupeole vähematki haiget, vaid see oleks viimse oksa saagimine, millel kirik ise istub.

Austatud härrad, teie olete viimastel aegadel kõik teinud selleks, et kirik oleks naeruvääriline kodanikkude silmis. Kõik teie nõudmised, millega olete tulnud Riigikogusse ja ähvardused rahvahäletamisega teie ettepanekute juures, kõik need kassiahastused ja saapakontsa peal kekslemised on selleks kaasa aidanud, et vähegi mõtleval Eesti riigi kodanik võiks ainult muigega vaadata kiriku ja kõige selle peale, mis teie oma kirikus toime panete.

Sellepärast, uskuge, ei lähe Eesti laulupeole korda, kuidas ja kas teie sealt osa võtate.

Meie võime naerda selle üle, kui kirik pretendeerib Eesti laulupeo platsil esikohale. Kirik tahab olla koguni laulupidude traditsiooni kandjaks.

Tulge kokku ja naerge kõik. Kirik, kes on alati olnud rahvavaenuline, kirik, kelle kohta lauluisa Kreutzvald väga selgeid sõnu ja rahvapäraseid ütelsusi on mõistnud leida, kirik, kelle kohta on ikka öeldud, et tema enast ei reformeeri (M. Martna, stp: Aga härra Tallmeister!) — see kirik tuleb ennast nüüd laulupeo traditsioonide kandjaks kuulutama. Eesti rahvas on visa enesekoondamise teel ja jõupingutuste varal suutnud Vene pealerõhuval riiklusel korraldada esimese ja sellele järgnevaid teisi laulupidusid. Kirik oli kogu aeg külm. Et see kirik vahepeal midagi ümber oleks õppinud, seda ei saa kirikumehed tõendada, ja et midagi ümber õpitud ei ole, selle tunnistuseks olid tänased väljaastumised kiriku ametlike esinajate poolt.

Aga mis selle asja juures natuke mõtlema paneb ja teatud kahetsust ja kurbust tekitab, on asjaolu, et see ebatahtlikus, millega kiriku esindajad hakkama saanud, on leidnud kaasaitaja mitte kirikliku, vaid suurema valitseva erakonna hulgas. Kui põhjus seisaks selles, et laulupeo juhatuses või lauljate liidu juhatuses leidub ka üks sotsialist, ning sellepärast räägitakse kogu laulupeo vastu, siis ei oleks midagi katki, sest see sotsialist võiks sealt ka ära minna, sellega ei muutuks midagi. Mitte ühe sotsialisti pärast ei ole härra Tonkman sõna võtnud, vaid nähtavasti on härra Tonkman'i sõnavõtmine pärit üldisest meeleolust, mis viimasel ajal, viimasel paaril aastal, tahaksin öelda, põhjastanud on selle alalise esinemise nii Riigikogus, kui ka muidu Eesti avalikus tegutsemises. Kõiges selles tundub suur hulk riigitüdimust. See ei ole minu sõna, ega sotsialistide poolt välja mõeldud, seda sõna on kõige rohkem tarvitanud härra Riigivanem Tõnisson. Selle sõnaga on tõepoolest karakteriseeritud meeleolu, mis Eestis lakkama löönud, meeleolu, millega riiklikku väärtust hinnatakse selle järgi, kui palju omariiklus inimesele taskusse toob. Keegi ei või kiidelda, et Eesti riiklus temale midagi erilist taskusse oleks toonud, välja arvatud mõned väikesed ringkonnad, kes pöördeagadel ja vabaduse sõja ajal mõistsid situatsiooni kasutades „soomust“ võtta, kui seda labast sõduriütelist tarvitada. Teised ei ole iseseisvusest endale ainelist taskusse poetanud. Aga riiklust ei saa hinnata sellelt vaateringilt, kas ta kellelegi midagi tasku või peo peale on poetanud. Ei saa riikluse peale sellepärast kurjaks minna, et ta otsekohe kellelegi midagi pihku ei tilguta.

Riiklus on kultuur- ja rahvuslik nähtus. Meie olema näinud, et kümne aasta jooksul meie kultuur rohkem edasi on läinud, kui aastakümnete jooksul enne seda. Meie kirjandus, kunst, koolielu, ajakirjandus, kõik meie majanduslik ettevõtlikkus, initsiatiiv, kõik see on kümne aasta jooksul siimanähtavalt tõusnud ja arenenud. Just selles kultuurilises edasi saamises ja edasijõudmises, selles enesetunde tõusus ja teivenemises, on iseseisvusel peamine väärtus, ja tuleb kahetseda, et seda ei osata hinnata. Tuleb kahetseda, et isegi üks suurem valitsevatest rühmadest Riigikogus on laskunud sellele tasapinnale, millel püsivad ainult väheteadlikud kodanikud, kellel iseseisvuse hindamiseks muud mõõdupuud ei ole, kui puht-aineline, lühinägeline mõõdupuu. Vaadake, sellest on kahju, ja on kahju, et meie kümneaastase iseseisvuse järele suurejoonelisele peole ei saa õige tundega vastu minna, millega endistele pidudele on vastu mindud. Sellepärast tundub, kui laulupidu oleks ära jäänud, oleks ära jäänud ka rahvuslik demonstratsioon Eesti riiklikust tüdimusest. Aga ma loodan siiski, et see tüdimuse tunne ei ole üldine kõigile Eesti Vabariigi kodanikkudele, vaid et siin on tegemist iseguse kihiga, et meil tegemist on ainult üksikute inimestega, kel korda on läinud kuidagi viisi kõrgele tõusta ja kõnelda suurte hulkade ja suure osa rahva nimel. Ega rahvas ise nii tuimaks läinud ei ole. Ega rahvas ise riiklikku olukorda niiviisi ei hinda, nagu need härrad, kes endale vormiliku õiguse on omandanud rahva nimel kõnelda. Tahaksin loota, et tänavune laulupidu, kui ilmastik tema kordaminekuks kaasa aitab, kujuneb ühismeelse demonstratsiooniks, juubeli demonstratsiooniks, ning et need väiklased kallalekippumised, mis maad leidnud, ja see teadlik püüd, mis ilmsiks tulnud, tagajärgi ei anna, ja et eriti see, mis kirikumeeeste poolt laulupeo vastu kuuldavale on toodud, et see laulupidu taevasse ühtki pilvekillukest ei too. (Üksiku d kiiduavaldused sotsialistide ridadest.)

A. Oinas (stp) (fakt. märk.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Tahaksin väikese õienduse teha. Nimelt, ei alanud eelmine laulupidu koraaliga, vaid Tünnpuu lauluga „Valvur“. Seda laulu kavatseti mõnelt poolt ka käesoleva laulupeo kavasse võtta, kuid loobuti üldse kordamistest. Võib olla kantakse see laul ette peale eeskava, kui kuulajad veel uusi laule soovivad. Igatahes ei ole „Valvur“ koraal. (J. Soost, põl: Mistarvis siis uued laulud peavad olema? — Vahelhüüded paremalt poolt.) Mina olen

üks väike rattake asja juures. Mina kui sotsialist ei peaks asjast nõndavõrt huvitatud olema kui just Teie lähedal seisvad nõndanimetatud rahvuslikud ringkonnad.

A. Grimpel (tp): Laulupidu peetakse mõnes ringkonnas õige tähtsaks sündmuseks. Ma ei taha eitada, et see mõnele ringkonnale ja klassile tähtis on, aga kaugeltki ei ole see seda kogu rahvale. See, kui rahvaesindajad tahavad mingisuguseid kulusid teha sarnaste sündmuste peale, nagu seda on laulupidu, siis iga rahvaesindaja peab silmas pidama, missugusteks otstarveteks need kulud lähevad ja kas nende kulude väljaandmisest on valijatel kasu. Kui selle seisukoha juures peatuda, siis need valijad, kes meid on valinud, ei saa mingit kasu sellest, kui riigikassast mõned summad laulupeo toetamiseks antakse. Mis mind kõigepealt imestama paneb, on see, et sotsialistid astuvad laulupeo kaitsjatena välja. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Teie tahate lubada summaks selleks. (M. Martna, stp: Härra Grimpel, jätke oma tarkus endale!) Mida saavad siis töölised sellest laulupeost? Härrad sotsialistid on valitud Riigikogusse tööliste häältega. Ma küsin nüüd: kuipalju saavad töölised toetust selle laulupeo pealt. Laulupeole ei lasta töölisi sissegi ilma rahata, seal nõutakse tööliselt 50 ja 100 senti sissemineku eest. Kuid tal ei ole seda raha. Tal ei ole raha leivagi ostmiseks. Ta peab aiataga vaatama, kui teatud klass endale võimaluse saab lõbutseda. Aga siin öeldakse, vaadake, tööliste laulukoorid lähevad sinna ja laulavad seal. Mis sellest laulust siis õieti saadakse? See kasvatab rahvuslikku vaimustust ja tunnet. Teie, sotsialistid, ei ole ometi rahvuslased! Teie lipul seisab ka: kõige maade töölised ühinege! Kui laulupeol lauldakse „Mu isamaa mu õnn ja rõõm“ ja „Isamaa ilu hoieldes, vaenlaste vastu võideldes“, mis rõõmu ja õnne siis töölistel praegusel korral on? Kui see summa määratakse tööliste toetuseks, et nad saaksid endale leiba osta, siis tunneksid nad rõõmu, kuid nüüd ei saa sellest juttugi olla. Ja need härrad tulevad tööliste kaitsjatena! Vaadake, kuidas nad endid maskeerida oskavad! Mina olen laulupeo heaks krediidi määramise vastu.

A. Sternfeldt (krst): Rkl. As'ti kõne on tervele meie avalikule arvamisele selgeks tõenduseks nende asjaolude kohta, mis meie poolt ette toodi. Härra Ast näitas, miks vaimulik laul laulupeo kavast välja jäeti. See olevat torm vee klaasis, sellega ei maksvat rehkendada, mis kirik teeb, meie võime sellele vilistada, võime sellest mööda minna. Selles

seisabki põhjus. See on hoop näkku härra Johanson'i kõnele, kes püüdis väita, et ükskõik, kuidas ja mis meie laulame, kui see ainult südamest tuleb, siis võib seda laulu ka Jumal kuulata.

Meie kuulsime praegu, kui härra Ast omas kõnes usku ja kirikut mõnitas, ja need kõned on üle maa meie rahvale juba hästi tuttavaks saanud. Igalpool, kus liigid, räägitakse, et kuskil ei astuta rahva moraal, usu ja kristliku kultuuri vastu nii teotavalt üles kui Riigikogu kõnetoolilt, ja praegune härra Ast'i kõne oli sellele uueks tõenduseks. Peale selle on neist ettekannetest näha seda süsteemi, mis sealt pahemalt poolt meie rahva usutunnete ja ka kõlblikkude tunnete hävitamiseks ette võetakse. Meie näeme seda süsteemi igal alal. Näiteks korraldatakse Tallinna koolide pidu, siis korraldatakse kiriku ajal. Meil käib Tallinnas praegu üle 1.000 lapse leeris, nad tahtsid kirikusse tulla, aga ütlesid, et ei saanud, pidid minema võimlema. Sotsialistid korraldavad igal pühapäevahommikul koosolekuid, et rahvast kirikust eemale tõmmata. (J. Voiman, stp: Kas mõjub juba?) Seda teete teie Läti sotsialistide eeskujul ja nende näpunäidete järgi. Ja nüüd tulete siia seletama, et teie tahate rahva usku ja moraalit alles hoida

Kui kaugemale see lõpuks läheb, seda on raske ette näha. Aga mina ütlen, niisugune süsteem tasub end kindlasti kätte meie rahva elus, see on ennast juba osalt kätte tasunud nende avalikkude pahede näol, mida meie avalikus elus igal sammul näeme. Mitte ükski kultuuri-rahvas ei ole nii oma kiriku ja usu teotamiseks üles astunud, kui siit Riigikogu kõnetoolilt seda tehakse. Seda teatakse ka välismaal, ja kui teie ise välismaale lähete, siis on teil häbi teiste inimeste ees, et oma usu vastu nii üles astutakse. (M. Martna, stp: Eks jätke Ungarisse minemata, mis Teie lähete sinna.) Soome president käis meil külas, meie olime järgmisel aastal Soomes, ja seal ütles üks Soome minister, et nende presidendile olla näidatud Tallinnas ilusaid kirikuid väljastpoolt, aga kiriku sisse ei ole teda viidud. Neil Soomes olla aga niisugune komme, et kui president kuskile tuleb, siis ootab rahvas teda kirikus, kuhu ta oma esimese käigu teeb, aga Eestis ei olevat talle kirikuid seestpoolt näidatudki. See näitab, kuidas meil ja mujal usuliste tunnete peale vaadatakse ja neid hinnatakse. Nüüd näeme vaimuliku laulu väljajätmises järjekorralist ülesastumist ja pahempoolsete süsteemi, ja ei ole imestada, kui ka parempoolsed selle vastu sõna võtavad, kuna nad näevad, et see meie rahva usule ja kõlblusele näkkulöömine on.

Siin räägiti veel sellest, et lauljate liit ei olevat seda tahtnud teha ja olevat seda küsimust kaua aega kaalunud. Aga ometi ei ole need seletused suutnud midagi ümber lüüa. Siin tuld ette heitma, et meie olevat tahtnud Riigikogus meeleolu luua. Meie pooldame laulupidu. Kui aga püütakse vastu minna rahva hingelistele avaldustele, siis on arusaadav ka, et meie ei või vaikides sellest mööda minna. Meie ei saa selles mõttes ka laulupeole määratud toetuse poolt hääletada, kuna sellega on tahetud vastu töötada meie kristlikule kultuurile ja ilmavaatele (K. Ast, stp: Meie tunneme südamest kaasa, et teie kõrvale jääte.) Seda olete Teie avalikult väljendanud, ehk küll härra Johanson'i kõne püüdis seda varjata ja ilustada.

M. Martna (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra Grimpel leidis jälle kord paraja silmapilgu, kus ta härra Tonkman'i toetada võis. (Keskel: Paras paar!) Härra Grimpel läheb välja kunstiliste küsimuste juures seisukohast, küsides, mis kuulajad sellest saavad? Kõigepealt peaks tänaste avalduste juures selge olema, et laulupidu sotsialistidel mitte eluküsimusena südame juures ei seisa, vaid laulupidu pannakse toime, ja sotsialistid ei pea tarvilikuks selle vastu olla, kuigi meie ka sellele iseäralikku kahju ei näeks, kui see oleks pidamata jäänud. Aga kui tuleb nõndanimetatud tööliste esindaja ja küsib, mis töölisest sellest saavad, siis näitab see ainult seda, et härra Grimpel kultuuriliselt õige madalal pinnal seisab, madalamal, kui töölisest oma loomomadustega osutuvad. Kui ta ennast kommunistiks loeb, siis peaks ta teadma, mis kommunistlik riik selles suunas teeb. Kas kommunistlik riik ei ole üheks oma ülesandeks pidanud töölisti kunstis arendada ja edendada? Kas see kommunistlik riik on kõik kopikad ainult leiva peale välja andnud? Meie olema sellest seisukohast välja läinud, olema sellest rääkinud ikka ja alati ka igal sündsäl juhtumisel, et meie tööliste igapäevase leiva eest paremini hoolt kantaks. Meie, kes meie sotsialistid olema, tunnistame oma terakese tõtt ka seal, mis seda ütleb, et inimene ei ela mitte üks-päinis leivast, ja et ka tööline üks-päinis leivast ei ela. Seda tunnistab ka see, et töölisest näiteks kinos käivad. Teistes maades on tööliste organisatsioonid enestele kinod muretsenud ja teised kunstiasutused, mis töölistele kunstivajaduse suunas vastu tulema peavad. Laulupidu, võib olla, ei ole süstemaatiliselt selleks kõige paremini ette valmistatud, aga igatahes võime öelda, et sotsialistid, kes laulukoorides lauldes laulupeost osa võtavad, ja need sotsia-

listid, kes laulu kuulama lähevad, seda oma erilise, hingepõhjas pesitseva kunstivajaduse pärast teevad. (A. Oinas, stp: Väga õige!) Seda ei taha meie salata. Meie ei suuda rahva kunstivajadusi ohvriks viia, ja öelda, et töölisest ei peaks laulupeole minema, nagu meie ei suuda töölistele selgeks teha, et nad ei peaks viina jooma ja kinno minema. Kuidas peaksime laulupeo neile sündmatuks tunnistama, mis meie arvates rahva kultuurilist tasapinda tõsta võib? See on, mida ma härra Grimpel'ile öelda tahtsin.

Mis puutub härra Sternfeldt'i, siis tuletan meelde, et selletaoline obstruktsioon või sabottaash teie poolt ka 24. veebruaril käimas oli. Teie esindaja vanematekogus viilis vägevasti selle vastu, et miks ei ole selles avalduses, mis Riigikogu esimees ette kandis, rohkem taevalikkust ja jumalikkust sees. Teie võtsite ka tollkorral seisukoha, asjast väljapoole jääda. Nüüd võtate jällegi selle seisukoha. Tehke seda: Jääge eemale!

Saksa keeles on üks ütetus — kui eesli käsi hästi käib, siis läheb ta libedale jääle ja ta neli alumist lähevad laiali ning ta kukub maha. Mina ei taha teid võrrelda selle loomaga, aga teie teguviis, teie politika on sarnane. Teie olete Egiptuse pimedusega löödud, ja see on üldise kultuuriedu seisukohalt vaadates väga kasulik, sest mida rohkem teie oma aluseid õõnestate, seda kasulikum on see kultuurile. Käige seda teed. Meie soovime õnne.

K. Tonkman (põl) (fakt. märk.): Faktilise märkusena pean tähendama, et juhtisin tähelepanu oma kõnes nendele puudustele, mis selle krediitide seaduse juures ilmsiks tulid. Ma ei ole kunagi laulupeo vastu olnud.

Kui järjekindlalt sõnu ja mõtteid ümber pööratakse, nagu seda rkl. Martna teeb, siis on üldse raske järjekindlalt asju ajada.

A. Sternfeldt (krst) (fakt. märk.): Meie suuremad riigitegelased on ka seda tunnustanud, et meie riik on Jumala ime läbi sündinud. Kas see oleks siis palju, kui seda oleks nimetatud meie vabadusepäeva deklaratsioonis.

E. Kink (stp): Kui mina ka nii järjekindel tahaksin olla kui härrad kristlased, siis peaksin ka laulupeole vastu kõnelema, kuid sellest rääkisid juba mu parteisõbrad. Mind paneb imestama see kristlaste väide, et töölisteater, kes olevat võistleja kirikule, olevat üks sotsialistide surmapatt. Võistlejale ei maksa ette heita, kui ta paremini oma asju korraldab ja rahva suurema usalduse võidab. See on

tervitatav. Kahju on sellest, et härra Sternfeldt arvatavasti ise neil kontsertidel käinud ei ole, aga ometi neist räägib nii halvaks panevalt. Kui teie vaatate neid hommikuid, mis korraldatakse ja seda meeleolu, mis seal valitseb, siis peate tunnistama, et kirik oma humaarsete sihtide poolest neist kaugele maha jääb. Neile hommikutele läheb töörahvas kõige suurema huviga kuulama meie paremate kunstnikkude esinemisi ja muusikalisi ettekandeid. Sageli kuulatakse pisarsilmil. Ma usun, see üksi juba tõendab nende hommikute kunstiväärtust. (A. Sternfeldt, krst: Pisarad võivad ka õhtul veereda!) Meie korraldaksime neid ka õhtul, kui meil oleks oma teatrimaja, oma lava. Teil on kirik ja neid on kõik kohad täis ning ehitatakse veel juurdegi. Aga kui töölised tahavad endale ainukestki teatrimaja, siis ei pea Riigikogu seda tarvilikuks. Meil ei jää muud kui püüda päeva hommikul, ajal, kui kinod, mille halvast mõjust nii palju räägitud, ei tööta, — oma kunstilisi koosviibimisi korraldada. Ja rahvast tuleb siiski. Saalid on meil alati täis. (M. Martna, stp: Meie korraldaksime neid heameelega kirikus, kui kirik tühi on.) Oleks kõige vähem küll midagi ette heita sellele kultuurilisele ettevõttele. See on väärt, et seda toetada ja missuguseid raskusi ka ei sünniks, seda arendatakse kindlasti edasi.

O. Gustavson (stp) (fakt. märk.): Härra Sternfeldt tähendas, et Eesti vabariigi 10-aastapäeva puhul olevat üks riigimees tunnistanud, et Eesti vabariik olevat sündinud Jumala ime läbi. Ma tahaksin tähendada selle kohta nii palju, et selle Jumala ime ja kõrgema vaimu eest Vabariigi Valitsusele oleme tänu võlgu, et see Jumala riik manifestist välja jäeti, ma ei tahaks öelda — välja visati. (Riigivanem J. Tõnisson: Kust Teiesedateate?)

Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud kolmepäevase vaheajata I ja II lugemise vahel.

Vaheaeg kl. 11.15 min. — kl. 11.40 min.

Koosolekut juhatab esimees **K. Einbund**.

Sekretäri kohal sekretär **M. Juhkam**.

8. Raudteedevõrgu arendamise ja selleks eelkrediidi Eelarve-komisjoni aruandja **J. Laidoner**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Käesolev seadus on

määramise seadus — I lugemisel. esimene seadus, mis tahaks korraldada ja reguleerida meie raudteedehitamise küsimust. Seniajani on meil küll paar lühikest raudteed ehitatud, aga nende ehitamine on täiesti juhuslik ja need on algatatud kas metsa väljaveoks või mõneks muuks otstarbeks, ja pärast on riik nende ehitamist jätkanud. Nii on sarnased raudteed Orajõe, Sonda-Mustvee. Sama laadi kannab ka Lelle—Papiniidu raudtee, mis oli alul ka metsaveoks määratud ja hiljem jätkati riiklikuks raudteeks.

Peab kahetsema, et käesolev seadus tuli Riigikogusse istungjärgu lõpuks ja selletõttu ei saanud seadust läbi arutada nii põhjalikult, kui seda vast vaja oli, sest aega oli vähe ja seadusi veel teisi palju Riigikogu portfelligi.

Igatahes käesolev seadus on suurema tähtsusega seadus, mis tahab reguleerida ja korraldada meie raudteedehitamise politikat.

Eelarve-komisjonis lühikese aja peale vaatamata, on käesolev seaduseelnõu võrdlemisi põhjalikult läbi arutatud. Ja eelarve-komisjon on käesolevas seaduses mitmed väga põhjapanevad, kaunis kaugeleulatavad muudatused teinud.

Vaatamata sellele, et meil aega vähe, loen ma tarvilikuks kui aruandja selle seaduse juures veidi peatuda, ja selleks tänast kallist aega tarvitada, arvesse võttes selle seaduse suurt tähtsust, sest ta ei määra raudteede ehitamise politikat ainult tänapäeva peale, vaid kaugemale, ja ühes sellega paneb ka kinni vastavad summad, mis riik selle peale peab välja andma.

Esimene ja üks raskematest küsimustest mis raudteedevõrgu kava arendamise juures päevakorrale tuleb, on see, kas meie peame raudteid ehitama üldse või ei ole neid enam tarvis, jätkub ehk olemasolevatest raudteedest, ja peame arendama maanteede kava. Kõigil on teada, et meil on kaks voolu: ühed pooldavad raudteedehitamist, teised aga eitavad seda kõige kategoorilisemalt, raudteid olevat meie oludes küllalt, ülearugi, ja toonitavad, et on tarvis ehitada uusi maanteid, mis oleksid raudteedele juurdevõetudeks. See oleks nende mõttes otstarbekohasem. Raske on öelda, kuidas tulevikus raudtee ja maantee vahekord välja kujuneb. Keegi ei või praegu prohvet olla, sest juba kommunikatsiooni mõiste juures on praegusel ajal revolutsiooni käimas. Viimastel 20 — 30 aastatel on tekkinud niisuuri muudatusi, et ei või midagi ennustada, mis toob tulevik 50 aasta pärast. Kui meie tänapäevaseid olukordi meie oludes arvesse võtame, siis paistab mulle isiklikult ja julgen arvata, et ka eelarve-komisjon

sama vaatepunkti jagab, et meie ei või ühe- külgsest minna raudteede- ei ka maanteede- ehitamise peale. Meil on raudteid olemas, ja maa-alasid, mis raudteest eemal üle sadade kilomeetrite, on vähe. Aga meie oludes, kus maanteede tegemine on raske kliimaatilistel põhjustel, on veel üks asi, mida peame arvesse võtma, see on meie tali. Kui meie ka võrdlemisi head maanteed ehitame, siis ei tähenda see veel, et kõigil neil maanteil võib olla läbi talve mootorsõidukite liikumine, sest maanteid läbi talve lumest puhtad hoida läheb väga kalliks maksma. Peab tunnistama, et ei ole ühtegi katset olnud teed täiesti lumest lahti hoida. Tänavu püüti küll lahti hoida Tallinna-Pirita vaheline tee, kuid see ei andnud tagajärgi: ühel päeval kaevati tee lahti, teisel päeval oli see jälle lumega kaetud. Lõpuks tekkis niisugune lumevall, et kui kevadel lumi sulama hakkas, siis ei saanud autobused sealt läbi, vaid need sõitsid Pirita heinamaid mööda.

Ma ei tahaks eitada, et tulevikus võimalik ei ole teid lahti hoida, kuid kuipalju see maksma läheb, see on teine küsimus. Kujutan ette, et tulevikus omame head maanteed ja et nende kõrvale tehakse vastavad kaitseväravatest aiad. See oleks ainuke võimalus teid talvel lahti hoida, muidu tuiskavad need kinni. Muidugi on seda võimalik edaspidi teha teedel, kus liikumine suur, ja kus see korraldus end ära tasub. Selle tõttu ei saa praegusel ajal eitada raudteedeehitamist, sest lootusi panna maanteede peale oleks veel liiga varane. Meie ei saa seisukorda asuda, et maanteed võivad täielikult raudteid asendada. See on võimalik muidugi Kesk- ja Lõuna-Euroopas, kuid meil on see väga raske. Pealegi tuleb siinkohal arvesse võtta, et meie teedel ei ole liikumine nii suur ja nende lahtihoidmine talvel lumest ei tasuks end ära. Teiseks peab tähendama, kuigi meie Eesti riik väike oma maa-ala poolest, on olud siiski mitmesugused. Näiteks Läänemaal on talvel teede lahtihoidmine palju kergem, sest seal on lumekiht kergem, kuna aga teede lahtihoidmine Haanja kõrgustikul ja selle ümbruses on sügava lume tõttu väga raske.

Üldiselt kokku võttes seda küsimust, näeme, et ka komisjon jagas seda seisukohta, et meie praeguses seisukorras ei või raudteid täielikult eitada, ja sellepärast peeti tarvilikuks mõne raudtee juurdeehitamine. Mis puutub kavasse, mis välja töötatud, siis peab ütleva, et see kava on põhjalikult läbi mõeldud, on võetud need raudteed, mis kõige tarvilikumad. Seda näitab asjaolu, et komisjonis ühtki raudteed ettepanud kavas tagasi ei lükatud, pandi veel üks harutee juurde, nimelt Tõr-

vast Mõisakülani või Abjani. Ka kavas ettenähtud järjekorda komisjon omalt poolt ei muutnud. Mina ei hakka kõiki üksikuid raudteid ette lugema, kõigil on see kava käes. Kõik on seda mitu korda lugenud ja arutanud. Mina juhin tähelepanu sellele, et mina arutan enne seda kava ja pärast puudutan finantseerimise küsimust.

Mõne üksiku raudtee kohta olid pikad vaidlused. Tartu-Petseri raudtee vastu keegi ei vaielnud, aga küll vaieldi palju selle sihi kohta. Komisjonis oli arutamisel kaks varianti. Esimene variant on, et see tee peaks minema üle Kauksi, ja teine variant, et see raudtee oleks enam läänepoolne, mida toetasid Põlva kihelkonna esindajad, ja mina nimetan seda Põlva variantiks. Praegu on seadusse sisse võetud Kauksi variant, mille vastu olid komisjonis küll elavad vaidlused, kuid mida otsustati siiski seadusse sisse võtta. Minule isiklikult näib, et ei ole otstarbekohane, et seadusse on Kauksi variant fikseeritud. Mina leian, et otstarbekohasem oleks, et see siht jääks lahtiseks. Sellekohase paranduse teen ma II lugemisel. Kui mõlemad kavad on läbi arutatud, siis võiks siht ära määrata.

Tartu-Pärnu laiarööpalise raudtee kohta olid pikad vaidlused. Keegi ei rääkinud küll selle sihi vastu, vaid räägiti selle tee tarviduse vastu. Arvati et see oleks luksus meie oludes, kui meie selle raudtee ehitame, et see raudtee tuleb kalliks maksma ja ei tea, kas see enese ära tasub, kuna transiidi peale suuri lootusi ei ole. Teiselt poolt oldi arvamisel, et see raudtee ka meie oludes enese ära tasub. Tasumise küsimuse kohta on majanduslikud kalkulasioonid ette pandud, kuid nendega on raske arvestada. Tihti peale on raudtee kaudne tulu palju suurem, kui sellest saadav otsekohene kasu. Igatahes komisjoni enamuse pooldas selle raudtee võtmist kavasse, ja sellepärast on see jäänud kavasse sel kujul, nagu Vabariigi Valitsus esitanud.

Edasi kitsarööpaline raudtee Kohila—Virtsu, mis oleks ühenduseks Saaremaaga. Selle raudteega taheti kätte saada kaks asja: 1) ühendust Saaremaaga Virtsu kaudu ja 2) rahuldada Läänemaa jõukamaid nurki — Märjamaad ja Vigalat.

Muidugi, kui tahetakse ühe pauguga kaks jänest tabada, siis on see harilikult ikka raske. Nii on see ka siin. Saaremaa ühendus on selle tõttu natuke pikem, aga see rahuldab selle eest ka Märjamaa nõudeid. Otseühenduse kohta oli kaks varianti: Riisiperest Virtsu või Ristilt Virtsu. Risti variandi vastu vaieldi sellepärast, et see läheb vaestest maakohadest läbi. Aga Riisipere variandi vastu on ka üks

raske vastupunkt, sest see kui laiarööpeline raudtee on palju kallim kui kitsarööpeline Raplast või Kohilast üle Märjamaa.

Mis puutub Rapla—Kohila raudteesse, siis Vabariigi Valitsuse poolt on esitatud variant Kohila—Märjamaa. Komisjon otsustas jääda endise variandi juurde: Rapla—Märjamaa—Vigala—Lihula. Põhjenduseks oli see, et see tee läheb Rapla—Märjamaa vahel jõukamaid maakohti mööda, ja teiseks, see oleks väljaspool olemasolevat Keila—Haapsalu raudtee tõmberaiooni. Kui see läheb Kohilast välja, siis läheb alguses 2 — 3 jaamavahet üsna selle olemasoleva raudtee lähedalt. Küll peab tunnistama, et Kohila variant on 10 — 11 kilomeetrit pikem kui Rapla. Siiski komisjon jäi peatuma Rapla variandi juurde, ja nii esitatakse see Riigikogule.

Siis on Viljandi—Valga raudtee. Selle vastu keegi ei vaielnud. Leiti see tarvilikuks ja arvati, et see enese ära tasub. Mina tähendaksin veel selle reservatsiooniks, et seda äratsumise küsimust on raske ette määrata. Sellele raudteele hakati komisjonis juurde nõudma haruteed, ja mõned nõudsid, et see harutee peaks olema see peatee: Abja—või Mõisaküla—Tõrva—Valga. Põhjendati seda sellega, et seega antaks raioonile Tõrva ja Mõisaküla vahel, mis on jõukas, metsarikas raioon, raudteeühendus, ja et see ühest küljest looks Lõuna-Eestis ühenduse lõunast idasse ja et see teisest küljest aitaks ka vähendada Riia impordi mõju Valga raionis. Raske on seda öelda, sest Valga raioonil on ühendus Pärnuga üle Ruhja. Ja peab ütleva, et transiit-tariifid on odavamad kui meie omad tariifid. Praegu lähivad kaubad Mõisakülalt Valka odavamini, kui need üle Tõrva Valka läheksid. Oma tariifiga läheksid kaubad kallimalt.

Pärnu sadam ei ole suur aga see on tulukas sadam, see on üks kasulikumatest sadamatest Eestile. Selle peaväljaveoaine on mets, ja mets läheb Pärnu peajaslikult, ma ütlen, mitte ainult, vaid peajaslikult jõgesid mööda. Kõigi poolt- ja vastuvaidluste peale vaatamata otsustas komisjoni enamus, et oleks tarvis kassasse sisse võtta Tõrva—Abja või Tõrva—Mõisaküla harutee.

Tapa—Järva-Jaani liin. See ei ole iseseisev raudtee. Siin on tarvis sõjaajal juhuslikult ehitatud raudteed parandada, on tarvis sõlm Tamsalust tuua raudteesõlme — Tapale — ja anda ühendus Tapa—Paide. Olemasoleva raudtee jaoks tuleb maad võõrandada. Seniolev raudtee tuleb täiesti uuesti ümber ehitada nõnda, et see korralik ja otstarbekohane oleks, aga mitte otstarbekohatu. Praeguse raudtee kohta võib öelda, et sinna on kunagi rööpad maha pandud, muud midagi ei ole seal.

Neljas, kõige suurem kitsarööpeline raudteeliin, see on Väandra—Mustvee. Selle tee kohta on kõige suuremad nõudmised ühenduses Põltsamaaga. Selle teega soovitakse kõigepealt luua ühendus Põltsamaa—Võhma vahel; teised nõudsid Põltsamaa—Türi ühendust, mõnelt poolt — Paide ja siis veel Viljandiga. Muidugi, kõiki neid nõudmisi täita ei saa. Igatahes valitsuse poolt esitatud kava selles asjas on kõige parem, sest see rahuldab Põltsamaad ja annab ühenduse pikema raiooniga, see ühendab Peipsi randa Pärnu sadamaga. Nii selle üldsihi vastu ei vaieldud. Põltsamaa—Võhma teed on ka II järku ehitusekavas võetud ja IV järku ehitusekavas on üles võetud teised osad sellest magistraalst.

Suuremaid vaidlusi tekitas see osa, milles ette nähtud Tallinna raudteesõlme ümberkorraldamine. Peab ütleva, et mõiste Tallinna raudteesõlm on õige laialdane. Siin ei ole ainult Tallinna raudteesõlmega, vaid ka Nõmme ja Ülemiste jaamadega tegemist, samuti on ka Pääsküla ja Tallinna vaheline ühendus siin kõne all. Komisjon tunnistas oma enamuses, et praegusel silmapilgul kõigi tööde kohta, mis kavas ette nähtud, lõplikku seisukohta võtta ei saa, kuna aeg väga lühike ja paljud neist kavast tuleksid põhjalikumalt läbi kaaluda, kuna nüüd selleks aega ei ole. Pealegi tuli kuulda, et selles kavas ettevõetud ümberkorraldamised meie majanduslikkude ringkondade poolt nõusolekut ei leiaks. Loomulikult, kui kaubajaama ümberkorraldamine käsil on, et sellest majanduslikud ringkonnad huvitatud on ja seda peaks põhjalikult kaaluma. Tunnistati, et praegusel ajal ei saa seda kaugeleulatavat küsimust rahulikult läbi kaaluda, ja sellepärast oleks otstarbekohane see küsimus edasi lükata sügiseni. Komisjoni enamus tunnustas tarvilikuks, et I järgu tööd, mis tingimata tarvis läbi viia, peaksid kassasse võetama, nimelt: Nõmme teise tee ehitamine, jaamade korraldamine, Paldiski maantee viadukti laiendamine Nõmme teise tee tarvis, maade võõrandamine kitsarööpalise jaama juures — endine peajaam, praegune Tallinna Väikejaam — depoo ehitamine, kuna praegune on vana ja lagununud. Need tööd on üles võetud kassasse, kuna teise ja kolmanda järgu tööd Tallinna jaama ümberkorraldamiseks kavast välja jäid.

See on raudteede kava, mis selge pildi annab ja mille teostamine oleks pidanud valitsuse kava järgi lõpetatama 1937. aastal, see on 10 aasta jooksul. Oli ette nähtud plaan, kuipalju pidi iga aasta selle kava järgi krediite kulutatama. Ma vabandan, kui ühe asja alla kriipsutan, mille eelarve-komisjoniski alla kriipsutasin. Mina isiklikult arvan, et on õige, kui kuskile uusi raudteesõlmi ehitada tuleb,

siis peaks katsuma neid vanadest jaamadest läbi ehitada, aga mitte uusi jaamu juurde ehitada. Iseäranis tuleks seda silmas pidada linnades. Uute jaamade juurde veoteede ehitamine läheb kalliks ja peaks katsuma vanade jaamadega ühendada.

Edasi minnes finantskava juurde peab tunnustama, et valitsuse see osa kavast oli nõrgem kui raudteedehitamise kava ise. Kõigi nende raudteede ehitamine oleks läinud maksma 36.147.000 kr. või 3.600.000.000 marka, mis enesest väga suur summa. Selles kavas oli ette nähtud, et selleks otstarbeks oleks võinud kasutada 3 miljonit krooni, mis otsekohe tikustrustilt saadud. Teine osa oleks pidanud kaetama laenudega. Minul kui eelmise eelarve aruandjal tekkis loomulikult küsimus, kuidas see laenukoorem mõjub eelarvele. Peab ütleva, et kui selle summa sisse kalkuleerime, siis paneb see eelarvele suure koorma peale, sest meie välislaenude intressid ja kustutuse summa tõusevad iga aastaga. Tänavu aastal on meil selleks maksta 4.169.000 krooni. Aga see maks kasvab ka uute laenudeta, sest teie teate, et meil Ameerika varustusevõlgade tasumine ja amortisatsioon aasta-aastalt kasvab. Meie maksime käesoleval aastal Ameerikale 750.000 krooni, missugune summa hakkab õige ruttu kasvama. 1931. aastal peame meie Ameerika Ühendatud Riikidele maksma 2.323.000 krooni, see on intressid ja kustutus, ja 1936. aastal, kui kõik raudteed oleksid ehitatud, peame tasuma 2.562.000 krooni. See summa läheb edasi ja siis ei ole sel enam väga suurt juurdekasvu. Kui meie arvestame, et teeme uue raudteevõla samadel tingimustel nagu on rahvasteliidu poolt rekomendeeritud laen, nii et meie intressid ja kustutus läheksid maksma 8,40%, siis oleks see raudtee finantseerimise laen, laenu kustutus ja intressid 1936. a. 2.789.000 krooni. Võib olla, et saab natuke odavamalt, aga võib olla, et läheb ka kallimaks. Ühe osa ehk saaks natuke odavamalt, mis tikustrusti tuludest saab, aga võib olla teises osas läheb selle eest jälle kallimaks.

Raudteematerjalide võlg, mis Inglismaalt saadud, tuleb aastas maksma 333.000 krooni, nii et 1936. aastal oleksid meie võla maksud, s. o. intressid pluss kustutus, mis otsekohe riigi eelarvest peaks läbi käima, 4 miljoni asemel 8.770.000 krooni. Tähendab, kaks korda suurem kui praegu. Meie peame sinna juurde veel arvama mõned asjad. Täna on Riigikogus arutamisel garantii linnade laenu eest, mis on 15 miljonit krooni. Kui oletame, et linnad samadel tingimustel laenu saavad, nagu rahareformi laen, siis peame maksma selle eest 1.260.000 krooni aastas. Loomulikult 1936. aastal ei ole meil enam laenu eest maksta

8.770.000 krooni, vaid 10.030.000 krooni. Mu häärad, ärge unustage, 10 miljonit krooni ei ole vähem kui üks miljard, ja see teeb välja $\frac{1}{8}$ meie praegusest riigi eelarvest, millega meie võiksime selle valuuta tarviduse katta, teisi allikaid ei ole meil kui väliskaubandus. Kui meie väliskaubandus on aktiivne, siis katame, kui väliskaubandus nii aktiivne ei ole, siis on raskusi. Tänavuaastane väliskaubandus ei näita suurt aktiiviteeti, esimese kolmandiku oleme lõpetanud passiivselt. (Vahel h ü ü e A. O i n a, stp poolt.) Jah, 5.000.000 krooni.

Mina ei ole isiklikult nii suur optimist, kui selles kavas on olnud Vabariigi Valitsus. Loodan, et meie majanduslik elu areneb, aga ei looda kiire arenemise peale. Selle tõttu paistab minule, et meil peaks raudteedekavade juures, finantseerimise juures võimalikult ettevaatlik ja tagasihoidlik olema. Ei tohi ette võtta liiga suuri kavu, mida täita ei saa.

Tulen tagasi komisjoni tööde juurde. Ma kandsin komisjonis selle küsimuse ette, ja komisjon arutas seda pikalt ja laialt ning võttis üles raudteedehituse kava ja määras, et need ehitused peaksid läbi viidama kuni 1937. aastani. Komisjon ei lugenud aga otstarbekohaseks määrata iga-aastaseid väljaminekuid kuni 1937. a. Komisjon jättis selle küsimuse lahtiseks ja otsustas esimesejärgu ehitusetöö küsimuse — Tartu—Petseri, Kohila—Virtsu raudtee ja kõige hädalisemad tööd Tallinna sõlmes 692.000 krooni suuruses. Ja need tööd tulevad läbi viia. Nende tööde peale läheks 11.800.000 krooni. Komisjoni enamus põhjendas seda sellega, et Vabariigi Valitsusel on kasutada finantseerimise võimalused, 3 miljonit otsekohe tikustrustilt ja 7 miljonit välislaenu tikustrusti kaudu, see teeb välja 10 miljonit. Kava on 1.800.000 krooni suurem, aga kaugemale eelarve-komisjon enam ei arvanud võimalikuks minna ja jättis teiste raudteede finantseerimise küsimuse tulevaste Riigikogude otsustada. Ma tähendasin, et see on kompromiss-ettepanek. Sellel on ka oma kontroverss, ühest küljest on üles võetud tähtselt, milleks raudteedehitamine peab läbi viidama, kuna teisest küljest on lahtiseks jäetud summad. Minu isikliku arvamise järgi ei oleks pidanud määrama, et raudteed kõik 1937. a. peaksid välja ehitatud olema. Võib olla, selle ajani vaated muutuvad, võib olla, on sel ajal maanteede küsimus sedavõrt lahenenud, et üldse üht või teist raudteed tarvis ehitada ei oleks. Aga komisjon võttis vastu need teed. Kuid seda pooldan ma täiesti, et komisjon kindlaks ei määranud nii kaua aja peale otsekoheheid väljaminekuid raud-

teede ehitamiseks. Vastavalt sellele otsusele on ümber redigeeritud seaduseelnõu §§ 3 ja 5.

Tagasi tulles suure kardinaalküsimuse juurde, see on meie maanteede seadus, ma isiklikult julgen siiski avaldada üht eriarvamist. Eelarvekomisjonis oli see ainult minu isiklik arvamine, nüüd võin öelda, et seda toetab ka terve põllumeeste rühm. Minu arvamine on, et praegusel ajal meie maanteed äärmiselt viletsas seisukorras on. Ma ei taha sellega öelda, et meil midagi ei ole tehtud maanteede korraldamiseks. Ei, meie olema võrdlemisi suuri summasid kulutanud maanteede peale, kuid peaaegjalikult oleme korda seadnud sillad. Need on nüüd võrdlemisi korralikud. Teiseks oleme välja võtnud üksikuid maanteedesid ja neid täiesti ümber teinud. Aga peale ehituse ei ole ka neid teedeosadid parandatud ja need on jäetud Jumala hooleks. Muidugi need lagunesid rohkem, kui oleks võinud laguneda. Need oleksid pidanud rohkem vastu pidama, näiteks kiviteel on meil tihti teisel aastal pärast ehitamist juba suured rööpad sees.

Mis puutub neisse teedesse, mis tehtud naturaalkohustusega, mitte aga maavalitsuste kulul, siis pean ütlema, et need teosed Eestis on praegu väga halvas seisukorras, palju halvemas, kui olid seda otsekohe pärast sõda. Põhjused selleks on mitmesugused.

Esiteks on üks suurematest põhjustest: kraavid on kõik kinni ja ei vii vett ära. Ja kui neid puhastada jupiviisi, siis ei jaksa need jupid ikka vett ära viia.

Teiseks meie maanteedel sõidavad suured sõidukid, väga rasked autobused ja veoautod. Muidugi meie teed on ehitatud kergete vankrite, väikeste sõidukite jaoks, ja sellepärast ei pea need nüüd vastu suurtele rasketele sõidukitele. Sellepärast on maanteed väga halvas seisukorras, ja meie peame abinõusid leidma, kuidas neid erakorraliselt paremasse seisukorda viia.

Kui võrrelda maanteid raudteedega, siis on seisukord raudteede kasuks läinud. Laia-rööpeline raudtee on hästi korras. Kitsarööpalisel raudteel on vast rohkem tarvis parandada, aga nagu keegi lugupeetud Riigikogu liige, kes kitsarööpalist raudteed sagedasti tarvitab, tähendas, et ka seal pole suurt viga ja et kogu aja jooksul on vaid üks kord temal õnnetus juhtunud, kus selle asemele, et olla Mõisakülas, leidis enese Kohilas.

Ja sellepärast, et seisukord on rohkem läinud raudteede kui maanteede kasuks, oleks nüüd tarvis maanteid kuidagi erakorraliselt parandada.

Isiklikult paistab minule, et see 3 miljonit, mis tikustrustilt saab, oleks võinud maanteede

peale kasutada, just nende maanteede kordaseadmiseks, mis seni riigi kulul parandatud ei ole, sest ärge unustage, minu härrad, et meil on üks osa maanteid, mis üldse parandatud ei ole, need on nõndanimetatud riigi metsakohustuse teed. Loomulikult on neil teedel läbipääsemine hulga raskem kui teistel teedel. Kahjuks ei pooldanud komisjoni enamus seda seisukohta ja ei ole ka loota, et Riigikogu enamus seda seisukohta pooldaks. Arvesse võttes, et just need osad meie maanteist, kus töid ei ole tehtud ei riigi ega omavalitsuste poolt, kus ainult naturaalkohustuse alusel on parandatud, on läinud nii halba seisukorda, et need on halvemad kui pärast sõda, peaksime meie leidma võimalusi neid teid erakorraliselt parandada.

Ma olen ette kandnud enam-vähem kõik küsimused, mis eelarvekomisjonis olid selle kava kohta arutamisel. Mulle võidaks ehk ette heita, et olen liiga lühidalt seda teinud, aga arvesse võttes, et täna tahetakse lõpetada Riigikogu istungjärk, ei taha ma pikemalt tähelepanu kinni hoida ainult selle seaduse peale. Kordan veel kord, et see seadus on üks tähtsamatest ja oleks vast soovitav, seda rahulikumat ajal läbi arutada, aga arvesse võttes, et peame ehitustöödega algama, ei või seda seadust edasi lükata sügiseni.

On veel üks väga tähtis küsimus, nimelt Tallinna sõlme tööde küsimus, sest Tallinnas on töötähtsuste küsimus teravam kui kuskil mujal. Meie peame siin ette nägema süstemaatilisi töid, kus võiks kasutada ka lihttöölisi, kes kutsetöölised ei ole, keda võiks näiteks kasutada liiva, mulla j.n.e. tööde juures. Teedeministerium on kohustatud neid töid korraldama ja mobiliseerima, ja selles mõttes on soovitav, et teedeministerium esineks sügisel seaduseelnõuga, kus Tallinna sõlme tööd ette nähtud ja kus ka Riigikogu võiks selle sõlme korraldamise rahulikus seisukorras põhjalikult läbi arutada, et meie ei satuks sarnase seisukorra juurde, et meil on palju töötähtsuste, meie peame neile tööd muretsema, aga töid ei ole. Kõige halvem toetamine oleks rahaline toetamine otseteel ilma tööta, sest meie peaksime neid ikka tööga, mitte aga ainult rahaga toetama. Eelarvekomisjoni nimel teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **K. Einbund:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud kolmepäevase vaheajata I ja II lugemise vahel.

(Koosolekut hakkab juhutama abiesimees **R. Penno.**)

9. Raudtee ehitamiseks ning Tallinna raudteesõlme ümberkorraldamiseks maade ja ehituste sundvõõrandamise seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja **V. Hasselblatt:** Praegu vastuvõetud raudteede võrgu arendamise ja selleks eelkrediidi määramise seaduse läbiviimiseks on tarvis väga mitmetes maakondades maad sundvõõrandada, et sinna raudteed järk-järgult ehitada. Nimelt tuleb sundvõõrandada Tartu-Petseri raudtee alla kuni 480 ha, Tartu—Viljandi—Pärnu raudtee alla kuni 660 ha, Rapla—Virtsu raudtee alla kuni 280 ha, kusjuures on arvesse võetud eelarve-komisjoni soov harute kohta Tõrva—Mõisaküla või variandina Tõrva-Abja raudtee alla kuni 390 ha; Tapa—Järva-Jaani raudtee alla kuni 90 ha, Väandra—Põltsamaa—Mustvee raudtee alla kuni 370 ha ja Tallinna raudteesõlme alla kuni 15 ha. Need arvud on võetud kõik kuni, see tähendab, seaduses on maksimum tähendatud.

Selle seaduseelnõu arutamise puhul tekkis ainult üks küsimus, kas sundvõõrandamine otsekohe seadusega läbi viia või jällegi sel viisil, nagu Vene ajal tehti, et volitati vastav ministeerium samm-sammu järgi, niipea kui eelkrediit lubatud, võõrandamise toimingut omalt poolt läbi viima.

Üldkomisjon leidis siiski, et see tuleb läbi viia seadusega, nagu eelmistel kordadel. Seega võõrandatakse see, mida võõrandada tahtakse, seadusega, aga mitte vastava ministeeriumi kaudu. See eelnõu on täpselt samasugusena kokku seatud kui näiteks Papiniidu—Lelle raudteele maade sundvõõrandamise seaduseelnõu ja teised sarnased eelnõud. Üldkomisjon tegi käesolevas seaduseelnõus ainult ühe olulise muudatuse, nimelt viimises paragrahvis on tähendatud, et teedeministrile on küll õigus jäetud otsekohe asuda maavaldamisele, kuid vastavalt määratud krediidile, nii et § 3 käesolevas eelnõus kõlab järgmiselt: „Teedeministeeriumile antakse õigus pärast käesoleva seaduse maksmahakkamist ja ehituskrediidi määramist asuda § 1. tähendatud maa-alade ülevõtmisele.”

Üldkomisjoni nimel teen ettepaneku, käesolev seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta, et eelmise seaduseelnõu läbiviimist seega võimalikuks teha.

Juhataja **R. Penno:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud kolmepäevase vaheajata I ja II lugemise vahel.

10. Tolli põhitariifide muutmise ja täiendamise seadus — I lugemisel.

Tollitariifide komisjoni aruandja **A. Oinas:** Lugupeetud Riigikogu liikmed! Valitsuse poolt on esitatud osaline sisse- ja väljaveo tollitariifide muutmise seaduseelnõu, milles on ette nähtud sisseveo alal nelja liigi ainete sisseveotolli alandamine ja väljaveo alal ühe liigi ainete väljaveotolli alandamine. Komisjon pooldas eelnõud, arvesse võttes seda, et kuigi eelnõu suureulatuslik ei ole, ta siiski osaliseltki parandab maksvaid tollitariife. Arvesse võttes, et üldine tollitariifide läbivaatamine aega võtab, leidis komisjon võimalikuks eelnõud käesoleval istungjärgul Riigikogule vastuvõtmiseks esitada.

Komisjon tegi eelnõus väikesed muudatused, nimelt alandas vitamiinirikaste puuviljade tolli kilogrammi eest ühe kuldfrangi pealt 0,75 kuldfrangi peale. Peale selle arvas komisjon tarvilikuks, et hõõveldatud vineeri tolli ei tohi niivõrt tõsta, kui see oleks aset leidnud valitsuse eelnõu järgi, ning fikseeris selle 0,10 kuldfrangi peale.

Peale selle otsustas komisjon, et seadus peaks maksma hakkama mitte vastuvõtmisega Riigikogus, vaid avaldamisega „Riigi Teatajas”.

Need on kõik need muudatused, mis komisjon käesolevas eelnõus tegi. Komisjoni nimel teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

M. Martna (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Selle seaduseelnõu juures tuleb meil silmas pidada, et meie tollid üldiselt liiga kõrged on ja et Riigikogul tulevase istungjärgu alul selle küsimusega õige intensiivselt tuleb tegemist teha. Meie olema rahvusvaheliselt praegu sellel momendil, kus tolle üldse vähendada püütakse ja kus rahvusvahelistel kongressidel ja nõupidamistel sellekohaseid seisukohti võetakse. Ka meie oleme osa võtnud neist kongressidest ja oleme nende resolutsioonide põhimõttelikud pooldajad olnud. Ometi ei ole me tollide vähendamises nõnda kaugele jõudnud, kui oleksime pidanud ja peame minema, eriti kui seda silmas peame, kuidas meil elukallidus tõuseb. Meie elame ettekujutuses, see on valitsevad ringkonnad elavad selles arusaamises, nagu oleks meil elu väga odav. Peab ütlema, mitme teise maaga võrreldes on meie elu odavam. Kui me aga lähemalt vaatleme, siis näeme, et elukallidus alatasa tõuseb.

Kui 1922. a. üldiste kulude alused võtame ja hindade indeksi vaatame, siis näeme, et jaanuaris oli see 121 peal, veebruaris 122, märtsis 123, aprillis 126.

Kui toiduainete võrdluse võtame, siis on tõus jaanuaris 118, veebruaris 118, märtsis 122, aprillis 126. Näeme, et meie eluhoid tõuseb ja seda silmas pidades, tuleb eriti märkida, et see ränk on tööliste, tööliklassi juures. Sellejuures peaksime silmas pidama, ühteagu ära märkima, et Vabariigi Valitsus ja valitsevad ringkonnad selle parandamiseks niihästi kui mitte midagi teha ei taha, vaatamata sellele, et meie valitsus oma tööstustes, oma ettevõtetes tööliste palku ei tõsta, nagu ta seda tegema peaks, olles eeskujuks teistele eriettevõtetele, vaid jätab selle tegemata, ma ei tea kuidas ma ütleva pean, kuna valitsus seda ometi ilma mingi hädaohuta teha võiks. Võiksin nimetada 8-tunnilise tööpäeva, Washingtoni tööaja konventsiooni.

See küsimus tõsteti meie poolt üles ja oli komisjonis arutamisel. Komisjon on, nagu meie kõik teame, vastu võtnud otsuse, et seda konventsiooni ei tule Riigikogule kinnitamiseks esitada. Aga meie Valitsus on teistviisi Ajutise Valitsuse pühaliku töötuse läbi seotud, nii et ta selle põhjal kaheksatunnilist tööpäeva tunnustama peaks. Aga mul on siin üks ametlik väljaanne 1928./29. eelarve aasta kohta, mis teedeministeeriumi tehnikaosakonna poolt välja antud, see on ametlik tööliste päevapalga määramine. Siinjuures oleks pidanud ootama, et selles ametlikus väljaandes peale palga oleks määratud, kui pikk tööpäev meil on. Sellest on aga mööda mindud, ei ole määratud palgamäära mitte tunni peale, vaid päeva peale. Kõige suurem palk on siin 4 krooni päevas. Kui meie 8-tunnilise tööpäeva võtame, siis teeb see markades üle 300 marga välja. Aga harilikult on meil tööpäev 10 tundi ja veel rohkemgi, ja siis on see palk teiste maade palkadega võrreldes naeruväärt väike, rääkimata veel madalamatest palgamääradest. (Vahelhüüe.)

See on minu arvamise järgi täiesti tollitariifide küsimusega ühenduses. Mina tahtsin tähelepanu sellele juhtida, et kui meie tollitariifide alandamise põhimõtet ei taha vastu võtta, siis peaks töölistele teistviisi nende ainete ostmiseks palkade tõstmise läbi võimalust andma. Ja selles mõttes on need kaks asja üksteisega ühenduses.

Mina ei taha kaugele minna, rehkendan Riigikogu ajaga ja lepin sellega, mida praegu juba tähendasin, et meil tolle alandada ja tööpalkasid tõsta tuleb. Need on paratamata üksteisega ühenduses.

Mis käesolevasse ettepanekusse puutub, siis on Vabariigi Valitsus, ükskõik missugustel motiividel, selle ettepaneku teinud, ja see on vastuvõetav ja tervitatav. Komisjon

läks aga veel kaugemale. Komisjoni seisukohast vaadates on vaja apelsinide ja puuvilja tolle üldse alandada, ja nimelt sellepärast et need meie rahva juures ja meie maal arsti-rohtudena, kui nii öelda võib, tarvitavad on. Meie oma kliima ei kasvata neid vitamiinirikkaid aineid, siis on meil seda rohkem põhjust neid tollita sisse tuua. Ma tahaksin veel sellele tähendada, et me ilmamajanduse ajajärgus elame, ja see avaldub selles, et üks maa teise maa produkte tarvitab, tarvitama peab. Meie oma kliima ei kasvata aineid, mis meile tervishoidlikult väga tähtsad on ja sellepärast tähendab see meie toiduainete täiendamist, kui meie niisugust ainet, mis tervishoidlikult soovitatav, ilma tollita sisse tuua lubame.

Ma loobun teistest asjadest, teades, et tulevikus aega on, kus neist rohkem kõnelda võib, see on madalatest palkadest, tööpuuduse vastu võitlemisest ja mis sellega muidu ühenduses.

Juhataja **R. Penno:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud kolmepäevase vaheajata I ja II lugemise vahel.

Üldkomisjoni aruandja rkl. Tammann'i puudumisel jääb vahele Eesti-N.S.V.Liidu vahelise kauba- ja tööstusmärkide vastastikuse kaitse kokkuleppe kinnitamise seadus — kolmandal lugemisel.

11. Alalise rahvusvahelise kohtu sundusliku jurisdiktsiooni tunnustamise deklaratsiooni maksuse pikendamise seadus — III lugemisel. (Tekst III Rk. 6. istungj. pr. lisades, vaata sisukord.)

Väliskomisjoni aruandja **A. Rei.**

Pealkiri võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

(§ 1.)

Aruandja **A. Rei:**

Siinjuures pean tähendama, et redaktsiooni komisjoni liikmed on seaduseelnõu läbi vaadatud ja teinud redaktsioonilise paranduse aasta nimetuse järele: mõlemal juhtumisel täht „a“ ühes punktiga maha tõmmanud.

Juhataja **R. Penno:** (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 1 ühes redaktsioonilise parandusega vastu võetud.

(§ 2.)

Aruandja **A. Rei:** Siin on redaktsiooniline parandus: „tarvilisi“ peab olema „tarvilikke“.

Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 2 ühes redaktsioonilise parandusega vastu võetud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud redaktsiooni komisjoni andmata.

Riigikogu asub vahelejäanud päevakorra punkti juurde.

12. Eesti- N.S. V. Liidu vahelise kauba- ja tööstusmärkide vastastikuse kaitse kokkuleppe kinnitamise seadus — III lugemisel. (Tekst III Rk. 6. istungj. pr. lisades, vaata sisukord.)

Üldkomisjoni aruandja **A. Tamman**. Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu paragrahvide viisi ja lõpuhääletamisel redaktsiooni komisjoni andmata.

13. Sisemiste veetede korraldamise ja selleks krediidi määramise seadus — III lugemisel. (Vaata tekst pr. nr. 165 (18), veerg 515—517.)

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **E. Sulg**. Juhataja **R. Penno**: Selle seaduseelnõu III lugemisel jääb ära paragrahvide teksti ettekandmine. Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu paragrahvide viisi ja lõpuhääletamisel redaktsiooni komisjoni andmata.

14. Maaseadusega võõrandatud maid koorivate hüpotekaarvõlgade korraldamise seadus — III lugemisel. (Vaata tekst pr. nr. 165 (18), veerg 518—519.)

Üldkomisjoni aruandja **A. Jõeäär**. Juhataja **R. Penno**: Selle seaduseelnõu III lugemisel jääb ära paragrahvide teksti ettekandmine. Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu paragrahvide viisi ja lõpuhääletamisel redaktsiooni komisjoni andmata.

15. Kaitseväe-teenistuse seaduse rikkumise asjus karistuse

Juhataja **R. Penno**: Üldkomisjoni aruandja rkl. Hasselblatt'i puudumisel täidab aruandja kohuseid

määruste muutmise seadus — II lugemisel. (Tekst III Rk. 6. istungj. pr. lisades, vaata sisukord.)

Üldkomisjoni esimees rkl. Jõeäär. Seaduseelnõu II lugemisel jääb ära paragrahvide teksti ettelugemine. Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Vaheaeg kl. 12.50 min. — kl. 13.35 min.

16. Kolme seaduseelnõu päevakorrast äravõtmine.

Abisekretär **O. Liigand** (korra kohta): Vanematekogu seisukoha põhjal teen juhatause nimel ettepaneku, päevakorrast ära võtta päevakorra-punktid 16, 17 ja 19.

J. Fuks (as): Vanematekogu otsuse põhjal tegi juhatause liige härra Liigand päevakorra-punkt 16 — maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse täiendamise seadus — maa-komisjoni ettepanek, päevakorrast välja jätta. Ma vaidlen selle ettepaneku vastu kategooriliselt, sest et seaduseelnõu on nii kiire iseloomuga, et nõuab lahendamist veel käesoleval istungjärgul. Sügisel oleks hilja seda seaduseelnõu vastu võtta. Nagu ma kuulsin, on härra Liigand vanematekogus öelnud, et mina olevat selle poolt, et jätta seaduseelnõu arutamise sügiseks. Mina ei ole seda öelnud, ütlesin ainult, et kui Riigikogu enamus on selle poolt, et seaduseelnõu jäetakse päevakorrast välja, siis tuleb sellega leppida.

See ei ole aus, härra Liigand, et Teie mu sõnu teisiti tõlgitsete. Sellepärast olen härra Liigand'i ettepaneku vastu.

O. Liigand (rhy) (fakt. märk.): Faktilise märkusena pean tähendama, et mul oli rkl. Fuks'iga kõnelemine selle üle, kas kõnealolev seadus võiks kannatada sügiseni või mitte. Härra Fuks arvas, et ta ise seadust päevakorrast ära võtta ei või ega saa sellega ka otsekoheselt nõus olla, aga ta arvab, et selle seadusega võib sügiseni kannatada.

A. Laur (as) (fakt. märk.): Faktilise märkusena võin kinnitada, et siis kui vanematekogu koosolekule läksin, pea viimsena, pidas mind härra Fuks kinni ja ütles, et ma tema seaduseelnõu kaitseksin selles mõttes, et see tingimata päevakorda jääks.

O. Gustavson (stp): Mina vaidlen samuti vastu ettepanekule, jätta välja päevakorra-punkt 16. Nagu nüüd selgunud, on vanematekogu oma otsuse teinud eeskätt

tugedes ekslikule informatsioonile. Koalitsiooni rühmad võivad teatud seaduste poolt või vastu olla, kas saaks neid selleks keelata, aga nii ühel kui ka teisel puhul võidaks nõuda, et võideldaks korrektsete vahenditega. Kahjuks ei saa seda antud puhul öelda. Rkl. Laur'i seletustest selgub, et aruandja Fuks on sootuks vastupidisel seisukohal, kui see tehti teatavaks vanematekogule. Ma paluksin p. 16. hääletada lahus teistest punktidest, et siis Riigikogu saaks selle vea heaks teha, mis vanematekogu teinud seal antud eksliku informatsiooni tagajärjel. Kui vaadelda vanematekogus vastu võetud otsuseid, selgub, et parem tiib oma seisukohad pea täies ulatuses seal läbi surunud. Kui Vene rühma esindaja eile õhtul organiseeris töötakistamise ebasoovitava päevakorra-punkti maha saboteerimiseks, siis oli näha, et parem tiib töö takistamist omalt poolt täiel määral toetas. Täna näete, saboteerijad on võitnud ka vanematekogus: päevakorra-punkt, mille pärast takistati tööd, on päevakorrast välja jäetud. Kas ei provotseerita säärase taktikaga meid vastama töötakistusega pahemalt tiivalt.

L. Johanson (stp): Härra Liigand'i ettepanek on õieti seeria neist ettepanekuist, mis meie seni oleme näinud ja mis valitsuse erakonnad esitavad komisjonides. See härra Liigand'i ettepanek on võnkumisega põhjendatud, selgroota olekuga. Valitsus esitab seaduseelnõu ja ühtlasi sama valitsus pooldab ta mahamatmist. Härra Liigand teeb ettepaneku, siin nüüd seda päevakorrast välja jätta. See küsimus oli ka komisjonis arutamisel ja valitsus toetas seal selle väljajätmist. Härra Liigand'i ettepanekul on teatud järjekindlus ja sellepärast on see sümfaatne muidugi mitte meile, vaid neile (näitab paremale poole). Ta teeb ettepaneku, linnaomavalitsuste vastutuse seadus välja jätta. Kui see välja jäetakse, ei saa linnaomavalitsused üldse enam laenu teha. Tartus jääb selle tagajärjel veevärk ehitamata, ja Tartu noorsugu võib haisevates korterites edasi elada. Nii siis on härra Liigand'i ettepanek põhjendatud. Ka uut kaubamaja ei saa ehitada ja see kaup, mida kalamehed turule toovad, võib enneaegu rikki minna, võib mädaneda, kahe päeva järele võivad kalasilmad tuhmid olla j.n.e. Rahval on ükskõik, mida ta sööb! Härra Liigand'i ettepanek on ka selles suhtes põhjendatud. Siis jääks veel kanalisatsioon tegemata, kui see ettepanek vastu võetakse, aga öelge, kuidas saab Tallinna rahvas Härjapea jõeta elada, see on ju võimata, ta on sellega kokku kasvanud, ta ei või sellest lahkuda. Ja mille muu pärast tehakse siis ettepanek,

see seadus päevakorrast välja jätta — just Härjapea jõe pärast ta tehtigi. On ju nii romantiline osta Härjapea jõe haisus olevast poest nael kompvekke ja jalutada Härjapea jõe kaldal.

Juhataja **R. Penno**: Rkl. Johanson, Teie kõneae on läbi.

L. Johanson (stp): See on teine asi.

Juhataja **R. Penno**: Juhatuse liikme Liigand'i poolt on vanematekogu nimel ettepanek, päevakorrast ära võtta punktid 16, 17 ja 19. Rkl. Gustavson'ilt on ettepanek, punkt 16 lahus hääletada. (K. Ast, stp: Kõik punktid võiks lahus hääletada.) Rkl. Ast palub kõik punktid lahus hääletada.

Hääletamisele tuleb ettepanek, päevakorrast ära võtta punkt 16. (Hääletatakse.) Poolt on 42 häält, vastu — 35 häält, seega on ettepanek vastu võetud.

Hääletamisele tuleb ettepanek, punkt 17 päevakorrast välja jätta. (Hääletatakse.) Poolt on 45 häält, vastu — 26 häält, seega on ettepanek vastu võetud.

Hääletamisele tuleb ettepanek, punkt 19 päevakorrast välja jätta. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

17. Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse muutmise seadus — III lugemisel. (Vaata tekst pr. nr. 162 (15), veerg 450—466, pr. nr. 163 (16), veerg 480—488, pr. nr. 165 (18), veerg 520—540.)

Maakomisjoni aruandja **A. Schulbach**. Juhataja **R. Penno**: Käesoleva seaduseelnõu III lugemisel jääb paragrahvide teksti ettekandmine ära. Pealkiri võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

(Sissejuhatav osa.)

Juhataja **R. Penno**: Sissejuhatav osa tuleb hääletamisele seaduseelnõu arutamise lõpul. Sissejuhatava osa kohta on aruandjalt redaktsiooniline ettepanek: „Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse (R. T. nr. 16 — 1926) §§ 1, 2, 3, 20 — 25, 29 ja 33 muudetakse. Nende asemel pannakse maksma §§ 1, 2, 3, 17¹, 20, 20¹ — 20⁴, 21 — 25, 29 ja 33 järgmises redaktsioonis:”

(§ 1.)

Aruandja A. Schulbach: Maakomisjoni nimel teen ettepaneku, § 1. märkus 1. lõpp võtta sarnasel kujul, nagu see oli esitatud maakomisjoni poolt, kuid mis kustutatud II lugemisel.

V. Vessart (põl): Kordan oma II lugemisel tehtud parandus-ettepanekut, nimelt märkus 1. kolmandas reas „8. sept. 1927. a.” asemele võtta „8. märtsini 1927. a.”

Juba II lugemisel põhjendasin, mispärast on tarvis see muudatus ette võtta ja toetasin seda ettepanekut nii maakomisjonis kui ka eelmisel Riigikogu koosolekul seaduseelnõu II lugemisel.

Keegi minu põhjenduste vastu ei vaieldnud. Täheleb, need põhjendused on olemas, mis ma esile tõin. Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse § 6. alusel võtavad nende komisjonide valimistest osa asjaosalised, kelle maad tulevad korraldamisele. Kui nüüd käesoleva seaduseelnõu § 1. märkus 1. võetakse 8. september, siis jäävad seetõttu väga paljud maakorralduse alt välja, iseäranis Habersti mõisa maadest 20—22 talupidajat, kellel ei olnud õigust korraldusekomisjonide valimistest osa võtta. Sellepärast loodan omalt poolt selle paranduse vastuvõtmist sel kujul, kui see II lugemisel tehtud.

J. Vain (stp): Mis puutub komisjoni ettepanekusse Viljandi järve ääse maariba kohta, siis on linnavalitsuselt maakomisjoni telegramm, millega linnavalitsus teatab, et ta nõus on neile, kelle käest maad ära võetakse, heinamaad asemele andma. Äravõetav maa on muist niidetav ja muist karjamaana tarvitav, kuid mitte täielikult, vaid pärast viljaniitmist sügisel. Vahetamiseks aga on vähe tarvidust, sest käesolev eelnõu ei anna kellelegi maad üle 50 ha. Kolmel Viljandi talul on üle 50 ha, ainult ühel neist on alla 50 ha, nimelt 47 ha sajandikkudega. Järelikult asemele anda tuleks ainult ühele. Seega oleks asja sisuline külg vähese ulatusega. Muidu võiks juhul, kui vähem talu peaks olema Viljandi linna päralt oleva Viiratsi mõisa ja teiste talude vahel ja ulatuks järve kaldale, teistest taludest linnale jääv maa jalakäijatele kätte saamata olla, kättesaadav ainult paadiga sõitjatele. Kuna maa vähendamise neis piires, mis ette näha, tasutakse mitte halvema maaga, võiks Riigikogu Viljandi linnale vastu tulla.

Põllutööminister **O. Köster:** Lugupeetud Riigikogu liikmed! Rkl. Vainult

tähendatud telegrammi peale pean ütleva, et need maad, mis asemele antavat, ei ole juures, vaid on eemal. Mul oli võimalus saada Viljandi järve kaart, ja kui seda kaarti vaadata, siis selgub, et linnal selle maa järele vajadust ei ole. (Näitab kaardi pahemale poolele.) Siitsaadik, umbes $\frac{2}{5}$ on see juba linna omandus, siitsaadik, umbes $\frac{3}{5}$ talumeeste käes, millest ligikaudu $\frac{2}{5}$ allikane ja kõlbmata. Jääb järele ainult väike tükk, umbes $\frac{1}{5}$, millest juttu võiks olla. Selle väikese tüki pärast põllumajandust lõhkuma hakata ei ole otstarbekohane. Kohviku jaoks jätkub linna osast, ka jalutamiseks.

J. Vain (stp): Härra minister jättis vastamata, kuidas tahetakse planeerida Viljandi järveäärsed talused: kas jäetakse linnale järvepoolt või teiselt poolt otsast maad, mis taludel praegu üle 50 ha.

M. Martinson (põl): Härra põllutööminister näitas väga hästi, et Viljandi linnal maa järele tarvidust ei ole. Kui püütakse tõendada, et ülejärve maa-ala linnale kohviku asutamiseks tarvilik on.... (J. Vain, stp: Maei ole kohvikust üldse rääkinud. Teie minge sööge ennast kohvist enne täis.) Neid põhjendusi on enne ette toodud, ja härra minister tähendas, et linn tahtvat kohviku ehitada sinna. Kuid ma ütlen, et Viljandi linn ei pea korralikku kohvikut ülal. Püütakse põhjendada, et need talud olevat suuremad kui 50 ha, ning need tulevad korraldamisele võtta. Pean ütleva, et on ainult 3 talu, mis mõned sajandikud üle 50 ha on, tervet ha ei ole ükski talu üle 50 ha suurem, üks talu on isegi 46 ha millegagi. See maa on allikaline, väikesed pajupöösad peal, talud tarvitavad seda karjatamiseks. Kui see maariba ära lõigatakse linnale, oleks taludel karjatamise suhtes raskusi. Uue maa asemelesaamine ei rahulda ka neid põllumajapidamisi, sest asemele anda lubatav maa on kaugel, mida talud ei saaks kasutada muuks kui heinaniitmiseks, loomi sinna peale ajada ei saaks. Nii et selle tagajärjel oleks täiesti mõttetu ülejärve maariba Viljandi linnale anda ja tarvidust linnal selleks ei ole. Viljandi linnal on kaks ilusat jalutamiskohta: Uueveski ja Valuoja. Seal on loomulikud suplemaskäimise kohad, ehitatagu sinna kohvik, kuhu tulevane Viljandi paradiis peab saama praeguse linnapea kava järgi.

Aruandja A. Schulbach (lõpusõna): Arusaamatuste ärahoidmiseks pean seletama, et ettepanek, mille maakomisjoni nimel tegin,

ei käi variandi kohta, vaid käib Viljandi järve kaldal oleva maa-ala kohta.

Juhataja **R. Penno**: Aruandjalt on ettepanek, täiendada märkus 1. sõnadega: „samuti maa-ala Viiratsi pool Viljandi järve, mis Vabariigi Valitsuse otsusega 23. sept. 1927. a. on arvatud Viljandi linna suvituspiirkonda.”

(Hääletatakse.) Rkl. Vessarti ettepaneku poolt on 21 häält, vastu 42 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Aruandja ettepaneku poolt on 41 häält, vastu 29 häält, seega on ettepanek vastu võetud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 1 ühes parandusega vastu võetud.

§ 2 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

(§3.)

Põllutööminister **O. Köster**: Rkl. Kase poolt tehti ettepanek, sisse võtta § 3-dasse järgmised uued osad: e), kui maakasutaja kohtu otsuse alusel on kaotanud kasutamiseõiguse lepingu tingimuste täitmata jätmise pärast ja f) kui maakasutaja kohtu poolt süüdi mõistetud ja karistatud: 1) kas kõigi õiguste, või 2) kõigi isäralikkude õiguste kaotamisega, kui nende karistuste kandmine ei ole lõppenud enne 1920. a. 1. jaanuari; 3) varguses R. Tr. S. §§ 169, 170, 170¹ ja 180 põhjal, kui nende süütegude eest karistuse kandmine ei ole lõppenud enne 1926. a. 1. jaanuari.” Kui II lugemisel toonitati, et käesoleva osa sissevõtmine ei ole moraalselt ega sisuliselt õigustatud eramaade kohta, siis minu arvates on see veel vähem õigustatud eriti linnamaade kohta. Kui arvesse võtta seda, et linnaservades asuvad vaesed inimesed, ja meie ei anna neile võimalust oma kohtade korraldamist nõuda, siis nad selle tagajärjel peavad kohtadelt lahkuma, ja tõsiselt tekib küsimus, kuhu nad peavad minema. (Vahelhüüe pahemalt poolt: Kuhu popsid lähevad?) Siin just linna popsidest jutt ongi. Need inimesed peavad minema kas töötatööliste sekka, või muul mittelubatalval viisil peavad katsuma omale muretseda ülalpidamist. Näiteks on Nehatu mees karistatud luuaokste omavolilise võtmise eest ja temalt nüüd sellepärast koha korraldamise nõude õigus ära võtta — seda ei tohiks teha. Vaesusest varastas ta Tallinnas müügi jaoks luuaoksi ja nüüd teeksime ta veel viletsamaks. Ka karistuste selgitamine ei ole kerge.

Edasi on maha kustutatud p. 1. litera d, kuna see mõiste kogukonna- ja asutustemaade kasutajate kohta on sisse jäetud. Kui see kustutatud ühes osas, siis tuleks teha seda ka teises osas. Samad põhjendused, mis esimese maha-kustutamise juures ette toodi, peavad ka teise juures maksma. Samuti peame silmas pidama, et see litera d tabab meie väikseid tööstusi, kellel on suuremalt jaolt hooned nende oma varandus. Neile mitte anda võimalust kohtade korraldamiseks, tunduks ülekohtusena.

J. Vain (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kui norme kodanikkude kohta maksma panna, siis peaksid need olema ühtlased. Seni ei ole meil veel kodaniku ja kodaniku vahel seadustes kunagi vahet tehtud. Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduses ühedelt õiguste võtmine nende karistatud oleku pärast on küll esimene kord, kuna see teistele alles jäetakse. Ma teen ettepaneku, välja jätta esimesest osast sama sisu, mis härra põllutööminister praegu ette pani teise osa kohta.

Ma peaksin siinjuures tähendama, et tegelikus elus sellel asjaolul suuremat tähtsust ei ole, sellepärast et Riigikohus on seletanud, et kui keegi isikutest on oma õigused kaotanud, siis ei ole neid õigusi kaotanud pärijad.

Minu kui omaaegse seadusearuandja poole on pööranud paljud isikud, kellesse asi puutub ja kes maasaamise õigusest ilma jäid, ja nende seas on leidunud ainult kaks isikut, kes kohtu karistamise pärast maata jäid. Needki lasksid oma pärijad pöörata vastava komisjoni poole ja said rahuldatud. Nõnda et rändamise nähtust ühest kohast teise ei või ette tulla. Seega muutub selle seaduse osa ülearuseks.

Kiire töötamise pärast jätvavad meie seadused üht kui teist soovida. Käesolev osa oleks aga juba igas seaduses rumal. Riigikogu ei peaks ennast niisuguste vastuvõtmisega häbistama.

V. Grigorjev (vn): Скажу я только пару слов. Дело в том, что я вновь вынужден внести предложение к § 3-му настоящего закона о том, что участки, снятые специально под промышленные предприятия на частных землях не могут подходить под этот закон. Основания к этому предложению мною были подробно изложены, как в аграрной комиссии, так и пленуме при II-м чтении.

И вот получилось как то странно: в комиссии это предложение было принято без протестов всеми членами комиссии,

при воздержавшихся социалистов; в пленуме же по предложению г. Вом, большинством голосов отклонено. Получилось ненормальное явление: тем же большинством такого права арендаторам участков на общественных землях не предложено, т. е. на землях городских и уездных самоуправлений.

У нас, в Печорском уезде, частными землевладельцами являются крайне мало-земельные крестьяне: — по последнему разъяснению Государственного суда сельские общества — деревни считаются частными владельцами, которые имеют земли в 1, 1¹/₂ — 2 — 3 гектара. А у них там сидят целые заводы, мельницы, обрабатывающие шерсть, лес и т. д., и является, что этот заводчик попс, бобыль. Это ненормальное явление. Я делаю предложение дать владельцам право на эту землю. А иначе, в конце-концов получается, что мало-земельное, бедное крестьянство этим законом не защищено, а городские и земские общественные интересы застрахованы. Там вы даете право, а здесь нет. Это неестественно. Если вы, господа народные представители, и на этот раз не защитите бедное крестьянство, то у них останется горький осадок, они потеряют веру в справедливое разрешение их жизненных вопросов в высшем законодательном учреждении государства.

O. Gustavson (stp): Mulle näib, et Riigikogul tuleb nõnda kogu Kriminaalseadustik ümber töötada. Praegu on see seadus redaktsiooni komisjonis, me oleme poole juba läbi vaadanud, aga ei ole leidnud ühtki paragrahvi, milles oleks ette nähtud karistus selle järgi, kuhu klassi kuulub, kes süüdlane. Täna on Vabariigi Valitsus põllutöoministri suu läbi teatanud, et ta kategooriliselt nõuab sarnast vahetegemist karistusemääramise suhtes. Härra Riigivanem rääkis eile õhtul väga ilusasti ja liigutatult neist õiguslikkudest alustest, mis peavad kandma meie riiki. Aga kui juba täna Riigikogu enamus ühes valitsusega samuti asub seisukohale, et popsi ja rentniku karistuste tagajärgede kandmisel tuleb teha kindel vahe, siis oli eileõhtune Riigivanema jutt lihtsalt sõelaga vee kandmine, et mitte tarvitada mõnda rängemat sõna. Siit on vaid kirbu kikerdus selleni, et tuleks ka karistuste suhtes hakata vahet tegema. Karistuseredel tulevikus töötab kujuneda umbes sarnaseks: kui pops eksib mõne paragrahvi vastu, tuleb kuritegu karistada kõrgemal määral, kui eksib riigirentnik, tuleb määrata pool popsi karistusenormist, eksib suurtalu omanik, tuleb

ta vabaks mõista, komistavad aga veel suuremad ja rikkamad härrad, tuleb neile maksta seaduse rikkumise preemiat. Teiste sõnadega, tuleb seadustes fikseerida see kord, mis rahvas on põlistanud vanasõnaga: „Väiksed vargad ripuvad võllas, suured sõidavad tõllas.“

Tahaksin siiski loota, et vähemalt III Riigikogu ei ole veel niikaugele arenenud, kuigi Vabariigi Valitsus teda agaralt tagant tõukab säärasele libedale arenemisteele.

O. Kask (töer): Lugupeetud rahva-saadikud! Ma ei taha kaua aega selle juures peatuda. Arvan, seda peaks printsiibi pärast kustutama ja ma olen ise esimene, kes on oma ettepaneku vastu ja toetan rkl. Vainu ettepanekut. Kui aga rkl. Vainu ettepanek läbi ei lähe, siis tuleb ka härra põllutöoministri ettepanek tagasi lükata.

K. Päts (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma tahaksin rkl. Kase paranduse puht juriidilise küljele tähelepanu juhtida.

See parandus-ettepanek seisab koos kahest poolest. Esimene pool tähendab, et koha eraldamise õigust ei oleks neil maakasutajail, kes kohtuotsuse alusel on kaotanud kasutamise õiguse lepingutingimuste täitmata jätmise pärast, ja teine pool, kui ta on teatavaid karistusi kandnud. Kõigepealt pean tähendama, et sel paragrahvil oleks tähtsust olnud, kui see oleks „popsiseaduse“ algkuju vastuvõtmise juures maksma pandud. Siis oli aeg, kus võidi tulla nõudma koha eraldamist ja siis võis eraldamise juures teatud tingimusi tähele panna. Nüüd on seaduse järgi eraldamise esimene järk läbi, nüüd on vallakomisjonid oma töö lõpetanud, nii et selle paragrahvi täiendus tuleks mitte ajakohasena. Eraldamise nõudmise aega enam ei ole. Kui keegi nõudnud on ja kui ei ole nõudmise juures kitsendavaid tingimusi tähele pandud, siis ei kujuta ma omale ette, kuidas neid nõudmisi, mis tagantjärgi maksma pannakse, saaks nüüd veel maksma panna.

Ma tahaksin teile näidata puhttegelikult, kuidas see oleks. Siin on öeldud, et kui maakasutajal ei ole rendiõigust, kuna ta on oma rendiõiguse kohtuotsuse põhjal kaotanud, ja kui ta siis komisjonis eraldamist nõuab, siis ei või ta seda õieti enam, või kuigi ta esineb, siis võivad vastaspoolled vastu vaielda, kuna rendiõigust enam ei ole, sest kohus on rendilepingu vahekorra lõpetanud. Loomulik, et ta siis välja langeks. Kui tal rendiõigus oli siis, kui ta nõudmine vallakomisjonis lahendamisel oli, ja komisjon on eraldamise otsuse teinud, siis tekib küsimus, kas sellel parandusel, mis tehtud rkl. Kase poolt, on nüüd

veel mõtet. Kas on võimalik, et kohus veel nüüd, see tähendaks, pärast esimese komisjoni otsust, võiks rendilepingu tühjaks tunnistada? Niisugust juhtu ei saa olla, sellepärast et popsiseaduse § 21. põhjal on öeldud, et kui maa eraldatakse või tunnistatakse eraldamise alla käivaks, siis jäetakse ta rendile ja arvatakse rendiks 4% koha väärtusest popsiseaduse § 22. alusel. Ja seda teeb korralduse komisjon. Vahepeal ei või seisukorda tekkida, kus rendileping oleks kohtu poolt lühikese aja jooksul tühistatud. Niisugust asja ei ole tegelikult ette tulnud ja ei võigi ette tulla, sellepärast et kohut asendab tarvilikul korral maakorralduse komisjon. Nii tuleb välja, et seda täiendamise seadust ei saa tegelikult maksuma panna. See on puht tehniliselt teostamatu. Mina arvan, et selle vastuvõtmisega meie looksime niisuguse normi, millel mingit tähtsust ei oleks tegelikus elus.

Mis puutub teiste täienduste kohta, see on suhtluse kohta, siis on siin lugu seesama, nagu eelpoolgi, nimelt, linnarentnikkude eraldamise juures ei olnud seda seaduse nõudmist, mida nüüd vastu võtame, ja seni ei ole loomulikult selle nõudmise järgi ühtki eraldamise nõudmist tagasi lükatud. Ja nüüd võiks see sündida, nüüd, kus võib olla mõni üksik juht, kus rentnik on karistatud, kuid ta on vahepeal maaeraldamise õiguse kätte saanud ja võib olla on ka omanikuga omavahel kokku leppinud. Ma tean nii mõndagi linna rentnikku, kes sellepärast karistatud, et ta metsast hagu varastanud. Paljud neist on, kes elatavad endid luudade müümisest, ja luuavitsi võtavad harilikult loata linna võsast. Nad on karistatud, ma tean aga ka, et nad on juba linnaga oma maa asjas kokku leppinud; kui nüüd tagantjärele see nõue maksuma panna, siis sünnitaks see võimatuid seisukordi. Seda ei oleks enam tarvis, pealegi kus nad ise kokku leppinud. (J. Vain, stp: Talumaade kohta käib see ka.) Minu arvates ei ole see õige ka talumaade kohta.

Üldse see tingimus karistusekandmise aja kohta — 20. aastani — praegu on meil 1928, see on, 8 aastat on juba mööda läinud, — isegi riigivaranduste kurjasti tarvitamise puhul võetakse karistus ära, siis kui ei ole veel 8 aastat mööda läinud, siis on nende väikeste inimeste vastu see nõue nii suur, et seda õigeks pidada ei või.

Oleks õiglane, kui need karistuse tagajärjed mõlemal kõrvale jääksid. Ja sellepärast tuleks Riigikogul toetada rkl. Kase ettepaneku kõrvalejätmist täiesti.

Tema paranduse nõuded on hiljaks jäänud ja ei ole õiglased, sellepärast parandamise seadusse niisuguseid norme sisse võtta ei oleks soovitatav.

Juhataja **R. Penno**: Avaldan ettepanekud. Põllutööministrilt on ettepanek, § 3. p. 2. kustutada lit. lit. d, e ja f. — Rkl. Vainult on ettepanek, välja jätta § 3. punkt 1. lit. c. Rkl. Grigorjev'ilt on ettepanek, üles võtta II lugemisel kustutatud § 3-da p. 1. lit. d.

Aruandja palub hääletada põllutööministri ettepanekut kahes osas, esiteks d ja e ning eraldi f.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Vainu ettepanek vastu võetud.

(Hääletatakse.) Rkl. Grigorjev'i ettepaneku poolt on 25 häält, vastu 38 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on vastu võetud põllutööministri ettepanek, kustutada lit. lit. d ja e.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on vastu võetud põllutööministri ettepanek, kustutada lit. f.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 3 ühes vastuvõetud parandustega vastu võetud.

(Sekretäri kohale asub abisekretär **O. Liigand**.)

Aruandja **A. Schulbach**: Arvestades redaktsiooni komisjoni liikmete sooviavaldusega, teen ettepaneku, II osa tekst võtta § 17¹ -na I ossa §§ 3. ja 20. vahele.

(II osa.)

Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on II osa § 17¹ -na vastu võetud.

(§ 20.)

Põllutööminister **O. Köster**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! § 20.-sse on võetud II lugemisel maa ülemmääraks 50 tiinu asemel 25 tiinu, seega teine norm, kui Vabariigi Valitsuse poolt esitatud. Siis juhtisin mina juba tähelepanu neile tehnilistele takistustele, mis selle määra muutmise tulevad. Siin ei ole aga üksi tehnilised takistused, vaid ka majanduslikud raskused, mis siis võivad tekkida, kui rkl. Kase II lugemisel tehtud parandus ka III lugemisel vastu võetakse. Härra Kask põhjendab oma ettepanekut sellega, et renditalu pidajatega võib kokku leppida. Pean tähendama, et siin ikkagi tegemist on renditaludega, kus aastakümnete, võib olla, isegi sadade aastate jooksul on kaju-

nenud kindel majapidamine ja majapidamise süsteem ja ka vastavalt põllumajanduslikud hooned ehitatud. Selle tagajärjel, kui tahtakse maa ülemääraks võtta 25 tiinu, tuleb põllumajanduse üksustes täielik ümberkorraldamine ja koondamine ette võtta; tulevad vastavalt sellele määrale hooned ümber paigutada, mille tõttu neisse hoonetesse paigutatud kapital jääb kasutamata ja läheb sellega kaduma. Pean tähendama, et põllupidaja ei ole rikas, et asjata võiks raha hoonetesse paigutada, hoonetesse, mida tal enam siis vaja ei ole ja mis tulevad vähendamise tõttu ära lõhkuda.

Ainuke pääsetee oleks see, kui vastavad omavalitsused või asutused maa rentnikuga kokku lepivad, kuid pean tähendama, et põllutöoministeriumi praksises on niisuguseid juhtumisi ette tulnud, kus kokkulepet ei saa, ja mäletan, II Riigikogu ajal oli Riigikogu sunnitud ühe asutuse maade kohta eriti vastu võtma kaks seadust selleks, et sundida maaomanikku — asutust kokkuleppele talupidajatega. Niisuguseid raskusi võib ka nüüd tulla kogukonnamade juures. Edasi pean ma tähendama, et kui Riigikogu vastu võttis linnade ja alevite maaga varustamise seaduse, sellega andis ta mitmele linnale ja alevile suurte riigi maa-alade omandamise õiguse, eriti uutele linnadele. Sellejuures aga asuti seisukohale, et ei või nende maade eest rohkem tasu võtta kui riigi maade eest. Just samuti tuleb nende maade juures, mis popsi-seaduse alusel ära lähevad, hinna asjas sama mõõdupuu tarvitusele võtta kui riigi maade kohta.

Neil põhjustel ei saa ühineda lugupeetud rkl. härra Kase ettepanekuga ja teen ettepaneku, § 20. võtta 25 ha asemele 50 ha.

J. Teetsov (põl): Kordan oma II lugemisel tehtud ettepanekut, § 20. teine ja kolmas lõige võtta vastu järgmiselt: „Maakorralduse seaduse aluses Saaremaal (maakond) asutatud korralduspiirkonda arvatud ja käesoleva seaduse § 1. märkus 2. tähendatud, kui ka sama seaduse alusel eraldamisele kuuluvate väikemaajapidamistele, mille omanikud või kasutajad ise või nende perekonnaliikmed maaseaduse § 15. lit. a alusel maad saanud ei ole või mujal kõlblikku maad üle 5 ha ei oma, antakse maakasutaja soovil ülesharimiseks või rohumaana kasutamiseks kõlblikku maad juurde, kuid mitte üle 5 ha.

Maad antakse juurde maakorralduse komisjoni sellekohase otsuse alusel ning ainult sel juhul, kui eraldatav või omanduses olev maatükk liiga väike senise majapidamise alahoidmiseks.“

Juba II lugemisel paranduse tegemise juures selgitasin Riigikogule põhjendatud andmete varal, mis pärast see parandus tarvilik on, ja arvan, et mul ei tarvitse neid teistkorda enam ette kandma hakata. Loodan, et Riigikogu veel viimsel minutil aru saab, et see on suur väärsamm, kui see parandus-ettepanek tagasi lükatakse, ja et ta sellepärast minu parandus-ettepanekut toetab.

O. Kask (töer): Austatud Riigikogu liikmed! Ma toetan seda ettepanekut, mille Riigikogu II lugemisel vastu võttis. Siin ei saa võrdluseks tuua niisuguseid asjaolusid, et linnad on saanud riigi käest maad ja siis peaks teisel alusel korraldatama nende endisi maid. Peab ütleva, et kõik linnad ei ole saanud riigilt. (Põllutöominister O. Köster: Ka Pärnu linn on omal ajal need maad muidu saanud.) Pärnu linn ei ole praegu riigi käest midagi saanud. Pärnu linnal on üle 150 renditalu, ja kui Rootsi kuningas kinkis ühe mõisa, siis oli sellel eriotstarve. See anti hariduslike ja kultuuriliste otstarvete kasuks. (V. Maaker, as: Miks siis talupoeg peab linna kultuurilise maks tegema?) Linnad on vanad organisatsioonid, nad olid juba enne teatud kindlakujulised üksused oma varandustega ja kui nüüd igal aastal antakse seadusi, mis nende varandusi kõigutavad, siis kõigutab see ka usaldust linna kogukondade omanduste vastu. Kui tagasi lükati päevakorrast linnade laenu seadus — garantii seadus, siis küsiks, mis laenu võib linn teha garantiita ja kus võib usaldus olla kogukondade vastu, kus võib muuta ja tühistada iga minut nende varanduslikku koosseisu. (Vahel hüüded paremalt poolt.)

Ma tegin II lugemisel paranduse, ja see võeti Riigikogu poolt vastu. Põhjendasin juba siis, et siin oli teatud ülekohtuga tegemist linnade suhtes.

Kui on läbi viidud, et asundusemaa keskmine suurus on 25 ha ja mis üle 25 ha, selle kohta lepivad pooled ise kokku, siis mis puutub sellesse, et kustkohalt võtta 25 ha, siis on seda lahendanud korralduskomisjon, et keskoht ühes juuresolevate maadega proportsionaalselt eraldatakse. (Vahel hüüe M. Laarman'i põl poolt. — Põllutöominister O. Köster: Ei ole kuskil pool olemas.) Pärnumaal kaebasime pea kõik otsused edasi. Ei võinud seda ebaolulikkude asja edasi jätta, lootsime Riigikogult abi.

Ma arvan küll, auväärt rahvasaadikud, et kui siin tahetakse osaltki seda ebaõiglast

seisukorda parandada, siis peab see parandus vastu võetama.

Kui läbi viiakse kõrgem norm — 50 ha... (Põllutööminister O. Köster: Keskest läbi need polegi nii suured.) Arvan, et seaduse täitmise juures rentnikud lepidavad väga hästi kokku linnaga. See vahet on ainult sihilikult teravaks aetud. Kui on 25 ha võetud ülemnormiks, siis ülessele maa kohta on võimalik kokku leppida.

Ei ole sugugi soovitatav kogukondi kõigutada, sest see on meie tugevam organisatsioon riigis.

K. Päts (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Minu eelkõneleja näitas, et ta on linnas sündinud ja seal kasvanud ning maalulid ei tunne. Tema seletuse järgi on maajapidamine nagu kondiitri kook, kus võta ja lõika, kui soov on, keskest, kus kõige magusam koht, või lõika risti ja põigiti tükke välja. Võib teha nii 10-, 25- või ka 5-tiinulisi äraloikeid ja järelejäänud osaga peab ka maajapidamine edasi kestma. Aga meie talud pole vabrikus valmistatud 50-tiinulised koogid, kõik ühesuguse hea maaga, ühesuguselt heasse kohta paigutatud, ühesuguste hoone-tega, et muudkui võta sirkel ja lõika igal tükk välja, nii maitse ja silma järgi. Võib olla 50-tiinulisi kohti, milles paremat maad võib olla 25 tiinu ja kõik muu on soo, raba ja liivakünkad, olge lahke oelge, missugune osa tuleks uuele omanikule jätta, missugune võetakse endisele. (Vahelhüüe: Põllutööministeerium selgitab.) Põllutööministeerium peab kohtumõistja olema! Kui keskkoha, see on, hoonete ümber on soo, raba ja liivakünkad, kaugemal aga kõik hea maa, ja kui eraldada tuleb maa, mis hoonetest kaugemal, kuidas siis teha, kas jätta talule soo ja võtta omanikule kõik hea maa? Kui talul on 50 tiinu kõigeparemat maad ja ta selle järgi oma ehitused ning kogu maajapidamise korraldanud ja kui sealt võtta pool ära, mis teeb siis maapidaja poole oma suurte chitustega. (O. Kask, tõer: Ma tean, et Teie olete kokku leppinud ja lepitate nüüd ka.) Mina lepin kokku, aga ma räägin, et niisuguseid juhte kui minul, võib ka teistel olla. Kui neil inimestel, kes oma maajapidamise uue aja kohaselt sisse seadnud, pool maad ära võtta, oleks see niisuguste maajapidamiste räielik hävitamine. Kui tarvis kokku leppida, leitakse kokkulepe ka linna kohtade kohta, aga meie teame, et linnavalitsuses on inimesi, kes kokkuleppe võimatuks teevad. Kui sarnane maakorraldamise seadus vastu võetakse, siis jääksid kõik suuremad linnade renditalud ametnikkude mängukanni-

deks, ja seda ei peaks Riigikogu lubama. Ja kui nüüd linnad kaebavad, siis on need samad kaebused, mis juba esimese seaduse vastuvõtmise ajal kuuldavale tulid. Kui meie oleme ühe seaduse vastu võtnud ja kui tahame seda uuesti muuta, siis peame muutma ainult neil juhtudel, mis tõesti hädatarvilikud. Pärnu linna talud on tõepoolest linnast eemal ja need ei lähe sugugi lahku riigi renditaludest, ja riik ei leia tarviliku olevat oma renditalusid tükeldada, siis ei peaks seda tarvilikuks tunnustatama ka linnade suhtes. Arvan, ei ole mõtet viimisel minutil hakata ette võtma niisugust talude tükeldamist. Niisuguste maajapidamiste amputeerimist võib ainult sarnane inimene ette kujutada, kes asja peale vaatab ainult linna kruntide seisukohalt, talu on aga midagi muud, kui maatükk tiinudes võetud.

K. Tonkman (põl): Austatud Riigikogu liikmed! Rkl. Kask kõneles sellest, et on tarvis kogukondade varanduste kohta usaldust tõsta ja et selle seadusega kaotavad linnad usalduse. Selles asjas on härra Kasel õigus, sest popsiseadus ei ole midagi muud kui varanduste omanduseõiguste rikkumine. Kui härra Kask aru saab, et linnade kohta on see valus küsimus, siis peaks ta ka aru saama, et talumaadele on see samuti valus. Aga härra Kase käsi tõusis kõigi nende parandus-ettepanekute poolt, mis talumaade omanduseõigust rikuvad. Kui tahate õiglase olla, siis olge seda alati, mispärast mõõdate kaheksuguse mõõdupuuga. Kui praegu selle seaduse arutamist jälgida, tuleb meelde vanasõna — „süües tõuseb isu“.

Nii kasvab isu popsiseaduse arutamise juures. Praegu on talukohtade söömine päevakorral ja isu tõuseb iga päevaga. (Hulgalised vahelhüüded.) Mina kõnelen ikka niipalju kui mina tahan. (Hulgalised vahelhüüded, jalgadega trampimine.) Kui tahetakse kassikontserti teha, siis ootan. (V. Maaker, as.: Meie jääme mõlemad rongilt maha!) Kui härra Kase seisukoht peaks vastu võetama, et meie kindlustame linnadele omandamise õiguse, siis tuleks seda ka talukohtade kohta teha. (Trampimine jalgadega, — hulgalised vahelhüüded.) Kui Teie Pärnu linna maade seisukohalt välja lähete, kus Pärnu linn on kõige suurem maapidaja, siis ei saa linna maid ju talukohtadega võrrelda. Aga maad, mis praegu popsidele ära jagate, on talumaad. (O. Kask, tõer: Mitte ostetud maid.) Kas talumaa ei ole ostetud, mida Teie ära jagate. (O. Kask, tõer: Need ei käi popsiseaduse alla, mis enne müüdüd on!) Miks ei käi! Kui räägitakse omanduseõigusest, siis

peaks järjekindel olema ja kaotama üldse popsiseaduse ära. (Klopitakse, trambitakse jalgadega.) Kloppige aga peale, selle eest teie palka saategi! Kui tahetakse meelevaldusi toime panna, sellega kaugele ei saa.

Aruandja **A. Schulbach** (lõpusõna): Rkl. Tonkman'i avalduste peale tähendan, et härra Tonkman'i rühmakaaslane, rkl. Tamm hiljuti lausa kurtis, et ka talumaade küljest olevat võimalik suuri maa-alasid eraldada. See paragrahv paneb aga piiri äralõigete suurusele nii talu- kui ka kogukonnamaadel, sellepärast ei saa selle paragrahvi peale vaadata, kui piiraks ta ainult kogukonnamaadelt äralõigete tegemist, vaid ta piirab seda ka talumaadel.

Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on põllutöeministri ettepanek vastu võetud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Teetsov'i ettepanek tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 20 ühes vastuvõetud parandusega vastu võetud.

(§ 20¹.)

J. Teetsov (põl): Kordan oma II lugemisel tehtud parandus-ettepanekut: § 20¹ esimene lõige võtta vastu järgmiselt: „Käesoleva seaduse § 20 teises lõikes tähendatud maa- ja majapidamistele antakse maid juurde korralduspiirkonna kruntimisel ja võetakse korralduspiirkonda kuuluvatest riigi-, kogukonna ja asutustemaadest; teistest maaomandustest eraldatakse juurdelõigete andmiseks maid proportsionaalselt maaomanduste suurusele, kusjuures maaomanduste maid, mis kasutatakse iseseisvate majapidamistena mitte üle 25 ha kõlbliku maaga, arvesse ei võeta, ja ükski maaomandus või iseseisev majapidamine ei või kaotada üle 10% kõlblikku maad.“

Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 20¹ vastu võetud.

(§ 20².)

K. Päts (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Käesoleva seaduse õnnetuseks peaks

nimetama just seda seisukorda, et selle täiendamine ja muutmine on ette võetud ajal, kus esimese seaduse põhjal teatav korraldamise protseduur pooleli. Asjad on mitmesuguses seisukorras, ühed on lõpul, teised on pooleli ja kolmandad on alguse juures, on ühest komisjonist läbi jõudnud ja võib olla teises veel mitte arutatud. Nüüd on käesoleva seadusega väga mitmesugused ja suured muudatused sisse toodud. On laiendatud neid maa-alasid, mis eraldatakse selle seaduse maksvuse alt juba praegu vastuvõetud parandustega. On uusi kategooriaid vastu võetud, mida seni popsiseaduses ei olnud. Mina tähendaksin sellele, et näiteks kõik maad, mis kuidagi viisi paranduse näol saadud, suuruse peale vaatamata, selle uue seadusejärgi käivad korraldamise alla. Need võiksid, võib olla, mitte laialdased, aga mõnes kohas väga kaugele ulatavad muudatused üksikute majapidamiste juures esile tuua. Loomulik, kui niisugused suured muudatused vastu võetakse, et siis ametiasutused, kes neid läbi viivad, teatud viisil peaksid endisi otsuseid muutma ja täiendama. Meie aga asetume sellega ühe väga keerulise ja väga tähtsa õigusliku probleemi ette, mida meie Riigikogu siiski tõsiselt peaks tähele panema ja oma töö juures kas täiesti kõrvale heitma või aga pretsedendina oma tuleviku töö aluseks võtma. Kõik meie teame, et seadus ei ole midagi muud kui objektiivne õiguse allikas. Kui aga mõne seaduse põhjal üksikud isikud on omandanud subjektiivsed õigused, siis peab iga seadusandlus vahet tegema selle vahel, missuguseid õigusi ta ära võtta võib ja missugused puutumata peavad jääma. Objektiivset õigust võib uue seadusega muuta, subjektiivset õigust ei puutu seadusandlus, või kui ta seda puutuda tahab tagant järele väljaantud uue seadusega, siis teeb ta seda uue seaduse väljaandmise korral võõrandamise, ekspropriatsiooni näol. Kui meie aga vaatame praegust seaduseelnõu, siis ei saa tähendamata jätta, et mõned muudatused võivad senises õigusekäigus omandatud subjektiivseid õigusi muuta ja rikkuda. Meil ei ole kellelgi selget pilti selle kohta, missuguses seisukorras üle maa on need inimesed, kellesse asi puutub, aga on kindel, et käesoleva seadusega, kui viia see endiste seaduslike otsuste muutmiseks, teatavad subjektiivsed õigused ära võetakse, sellega võõrandatakse teatavad olemasolevad omandatud õigused, ilma et nende asemele midagi antakse, see on, võõrandatakse endise seaduse näol antud subjektiivsed õigused. Sarnane samm on väga kaugele ulatav ja kui seda pretsedendina võtta, siis peab küll ütleva —

õiguslikule korrale väga kardetav samm. Niisugusel korral ei ole ei kohtuasutuste ega ka valitsuseasutuste otsused kindlustatud selle eest, et mõne uue seadusega neid tühjaks ei tunnistata. Niisugusel korral aga kaotab oma iseseisvuse valitsus, kaotab oma iseseisvuse ka kohus, sest kui uue seadusega võib seda tühjaks tunnistada, mis subjektiivse õigusena maksvaks tunnistatud, kas valitsuse või kohtu otsusega, siis ei ole valitsusel enam iseseisvust, kuid valitsus peab riigis ka iseseisev olema, nagu on iseseisev asutus kohus ja ka teised. Valitsust võib vastutusele võtta, kui ta kriminaalseid väärsamme teeb; Riigikogu võib valitsusele umbusaldust avaldada, kui valitsuse sammud talle vastuvõetavad ei ole, kuid Riigikogul ei ole seda võimu, et ta võiks valitsuse otsuseid, mis enne maksnud seaduste põhjal tehtud, uue seadusega tühjaks tunnistada. Niisugusel korral oleks valitsus halvemas seisukorras kui Riigikogu komisjon, kuid niisugusesse seisukorda ei või meie Vabariigi Valitsust panna, sest niisugusel korral... (Vahelhüüded pahemalt poolt.) Mina räägin seda puhtobjektiivselt ja tean väga hästi, kui tähtis see paragrahv on, ja tean ka, et selle paragrahvi vastuvõtmine on tähtis nii pahemale kui ka paremale poolele. Kui peaksime selle paragrahvi tagasi lükkama, siis on sellega ka käesoleva seaduse uuendused tühistatud. Eile räägiti siin Saaremaa huvides, et käesolev seadus hädatarvilik olla, teiselt poolt on aga ka selle seaduse vastu räägitud. Ma usun ka, et Saaremaal oleks tarvilik selle seaduse kavatsusi teostada. Õnnetuseks on aga valitud niisugune tee, mis juriidiliselt küllalt soovitav ei ole. Kui teid otsiti, siis oleks võinud teise tee leida, tee, millega meie ei astuks libedale pinnale, et tühistame seadusega maakorralduse komisjoni otsused, nagu see käesoleva paragrahvi teises või kolmandas lõikes otsekohe öeldud. Sellega tühistatakse otsused mitte asutuse enese poolt, vaid tühistamine sünnib seadusega. Ma oleksin selle poolt, et katsutakse leida tee, mis Riigikogu ei viiks pretsedendile, mis tulevikus tee lahti teeks otsuste tegemisel, millega valitsuse ja kohtute otsused iga uue seadusega võib tühjaks tunnistada. Minu arusaamise järgi ei ole maakorralduse, ega peakomisjon puht valitsuseasutus, vaid neid tuleks omalaadi kohtuteks pidada. Välismaa valitsuse praktika tunneb väga palju niisuguseid erilisi kohtuid. Sest neil asutustel on kohtunik eesistujaks, neil on ka õigus, ja nad on seda tarvitanud, valitsuse otsuseid tühjaks tunnistada, seda ei või ometi valitsusele alluv administratiiv-võim teha. Need komisjonid on, nagu juba tähen-

dasin, iseseisvad erilaadilised kohtud, kes tülküsimusi kahe poole omanikkude ja rentnikkude või popside vahel otsustavad, muidugi teatud seaduste ja kohtupidamise korra järgi. Kui nüüd pannakse niisugune kord maksma, nagu ette nähtud, et maakorralduse komisjon võib tühistada kõik otsused, siis tuleb nii välja, nagu ka lugupeetud rkl. Kurtschinsky tähendas, et alamad kohtuasutused, tema tähendas administratiivasutused, võiksid kõrgema astme kohtu-otsuseid tühistada. Isegi võiks niisuguseid juhte olla, et maakorralduse komisjon asja, mis Riigikohus on jõudnud ära otsustada, tühjaks tunnistab. Peab tähendama, et see on väga raske hoop seni maksnud ametikohtade asjaajamise korrale. Kui kuidagi võimalik oleks ja see ei takistaks meie majanduslikku arenemist ning ei tekitaks suuri raskusi, siis peaks küll kõik abinõud ära katsutama, et Riigikogu sarnasele teele ei asuks.

Ma tuletan meelde, et rkl. Gustavson, kui arutamise all oli rkl. Fuks'i ja teiste poolt esitatud eelnõu, näitas, et käesolev seadus on täiesti ühtlane oma tagajärgede poolest sellega, mis rkl. Gustavson ja rkl. Fuks sisse andsid, ainult selle vahega, et siin nõutakse teatavate administratiivkohtute tühistamist, seal vist põllutööministri otsuste tagantjärele tühjaks tunnistamist.

Ja kui nüüd see õigus võtta Riigikogule, siis on Riigikogu loonud pretsedendi, mis ka muil juhtudel maksvuse omandab. Igatahes peab silmas pidama, et meie riigis on ometi iseseisev asutus, kes iga seaduse puhul peab oma autoriteetse otsuse tegema, see on Riigikohus. Ja kui nüüd tagant järele tühistame seaduste põhjal tehtud otsused, siis võime sattuda vastollu Riigikohtuga. Ma arvan, et niisugust konflikti ei ole tarvis välja kutsuda. Siin on tegemist puht juriidiliste küsimuste lahendamisega, mis meie riigi kõrgemate võimude kohta väga saatuslikuks võib saada, sellepärast tuleks ära kuulata, kui see võimalik on, kohtuministri arvamine, sest tema peaks olema kõige rohkem sellest huvitatud, et kõrgemate riigiasutuste vahekord seaduslik oleks. Tema on meil valitsuse juures kõrgemaks juriskonsuldiks, sellepärast oleks huvitav kuulda, kuidas vaatab kohtuminister siin puudutatud vahekordade peale.

Tahaksin veel puhtjuuriidilisest küljest tähelepanu juhtida ühele redaktsioonilisele küsimusele, milles mul näib selgus puuduvat. Ma arvan, et kui meie seaduse vastu võtame, siis peaks see meile enestele vähemalt selge olema, ja loodan, et lugupeetud aruandja ehk selle minu kahtluse, mis selguse asjus tekkinud, lahendab. Esimeses

lõikes § 20² on öeldud: „kui ka nende kogukonna- ja asutustemaade kasutajate suhtes, kellele mitu iseseisvat majapidamist otsustatud eraldada“, see on täiesti arusaadav, kuid edasi „või kelle käes olevad maatükid ei moodusta selle seaduse § 2. lit. b ettenähtud majapidamist“. Praegu arutuseloleva seaduse seletuskirjas on vahe tehtud ja seal on seletatud, et kui öeldakse „selle“ seadusega, siis on tahetud tähendada, et selle esimese redaktsiooniga popsiseaduse peale tähendatakse, kuna „käesolev“ seadus tähendab praegust muudatust. (Aruandja A. Schulbach: „Selle“ seadusega on mõeldud see, mis kujundab välja vana seaduse paragrahvid ja see...) Siin on tähendatud „selle“ seaduse paragrahv 2. lit. b peale. Kui võtame käesoleva seaduse § 2. lit. b, siis on seal öeldud: „kogukonna- või asutusmaade kasutaja ühe tema käes tarvitada oleva majapidamise kohta, vaatamata sellele, kas majapidamist moodustavaid maid ühe või mitme iseseisva rendilepingu põhjal kasutatakse“; eelpool on sellele tähendatud, et tühistatakse, kui on mitu majapidamist. Tähendab see „või“ peaks midagi muud olema. Pealegi on öeldud: „kelle käes olevad maatükid ei moodusta selle seaduse § 2. lit. b. ettenähtud majapidamist“. Tähendab, siin on üks majapidamine, millel mingisugused omadused peavad olema, mis tühistatakse. Nende omaduste leidmiseks juhitakse selle punkti peale, kus öeldakse, et kui ühe käes on mitu majapidamist. Kuna mitu majapidamist on eelpool juba tähendatud, siis jääb see, mis pärast sõna „või“ järgneb, kindla sisuta. Kas see on tautoloogia, kahekordne ühe ja sama ütlemine või tahetakse siin midagi muud näha, ma ei saa sellest aru. Võib olla on komisjon siin midagi muud mõelnud, kuid esimese lugemise juures ei ole see lugejale, kes komisjonist osa ei ole võtnud, küllalt selge. — See oleks üldiselt kõik, mis mul käesoleva seaduse paragrahvi kohta praegu öelda oleks.

Põllutööminister **O. Köster**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Käesoleva seaduse arutamisel eile peatus juriidilise külje juures ka rkl. professor Kurtschinsky, selle paragrahvi vastu rääkides, kuid ta pidi pärast ise tunnistama, et kui paragrahv esitatud kujul vastu võtmata jäetakse, oleks seadus sellega tühistatud. Kui lükkame käesoleva paragrahvi tagasi, oleks see niisama hea, kui pealkirja juures lükata tagasi terve seadus, sest see paragrahv on seaduse tuum. Kui seaduse tarvilikuks tunnistame, peame selle paragrahvi vastu võtma. Teisest kül-

jest, kui seadusega viivitada ja seda käesoleval istungjärgul mitte vastu võtta, siis pean tähendama, tuleb põllutööministeeriumil talitada edasi vana seaduse järgi ja kui Riigikogu sügisel uuesti kokku tuleb, on juba hilja käesolevat seaduseelnõu vastu võtta. Minu arvates peab selle paragrahvi esitatud kujul vastu võtma.

Aruandja **A. Schulbach**: Küsimise kohta, mille ette pani lugupeetud rkl. Päts, on mul au seletada järgmist: vastav märkus võeti sellesse paragrahvi Riigikogu maakomisjoni poolt sel põhjusel, et Vabariigi Valitsuse esindajad komisjonis seletasid, et uues redaktsioonis § 2. p. 2-1 palju kitsam mõiste on kui seni. Uus § 2. p. 2 tahab öelda, et kogukonna- ja asutuste maadel maade eraldamist võivad nõuda ainult need, kellel on renditud maa peale tekkinud oma majapidamine. See oli põllutööministeeriumi esindaja seletus, sellega arvestas ka komisjon. Sellele järgneb, et neil rentnikkudel, kellel majapidamisi sinna maa peale ei ole tekkinud, ei ole seda eraldamise nõudmise õigust. Et seda kindlasti välja öelda, võeti seadusse määrus, et maade kohta, kus majapidamisi peale ei ole tekkinud, tühistatakse tehtud otsused. Mis puutub selle paragrahvi redaktsiooni, siis on lugupeetud rkl. härra Pätsil tõepoolest õigus, ja siin tuleb sõna „selle“ asemel lugeda „käesoleva“.

Juhataja **R. Penno**: Aruandja seletuse järgi tuleb lugeda kolmandas reas alt, esimeses lõikes „selle seaduse“ asemel „käesoleva seaduse“.

O. Gustavson (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra Pätsi poolt esitatud põhimõttega peaks teoreetiliselt päri olema, aga lugu on nii, et Riigikogu on seda põhimõtet mitmel korral rikkunud. Maaseaduse täiendamise ja muutmise seadus ei ole midagi muud, kui terve rea tehtud otsuste annulleerimine. Võtame näiteks armuadra maad. Maaseadusega olid need võõrandatud ja põllutööministeerium oli need mitmel pool andnud välja põliseks pidamiseks. Tervel real kodanikkudel oli seega tekkinud teatud õigus. Aga Maaseaduse täiendamise ja muutmise seadusega tühistati nende kodanikkude õigus, kes olid põllutööministeeriumiga asunud lepinguvahekorda. Samasugune lugu sündis nõndanimetatud landstelledega, mis ka võõrandatud, ja välja renditud, hiljem aga tagasi antud endistele omanikkudele, tühistades need õigused, mis uutel rentnikkudel olid vahepeal tekkinud.

Härra Päts on esitanud ühes härra Kornel'iga korraldamise seaduseelnõu õigeusu kiriku maade kohta. Mina kardan küll, et ka selle seaduseelnõu vastuvõtmisel tuleb muuta nii mõneski suhtes tehtud otsuseid. (Vahelhüüe paremalt poolt.) Võib olla, et ma selles eksin. Aga kindel on, Riigikogus vastuvõetud Maaseaduse muutmise ja täiendamise seadusega on härra Pätsi poolt kaitstud põhimõtet mitu korda rikutud ja tehtud otsuseid muudetud. (O. Kask, (tõer): See näitab, et elu ja õiglus on vahel vastolus.)

K. Päts (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina ei taha rkl. Gustavson'iga vaidluses astuda. Temal on võib olla õigus, et meie oleme ka ennem neid põhimõtteid rikkunud, mida ma kaitsta katsusin. Mina arvan aga, et kui meie oleme seda teinud, siis ei lükka see kaitsetavate põhimõtete tähtsust tagasi. Meie ei võigi seda vildakut teed ikka edasi käia, vaid peame ka kord õiget teed mööda käima. (A. Oinas, stp: Juhtumus on väga õnnetu seekord.) Ma saan sellest väga hästi aru ja pean ütleva, et sel juhul raske on juuridiliselt teist vormi paranduste teostamiseks leida; aga siiski võiks selle leida, kui oleksime usaldanud selle küsimuse lahendamise valitsuse kätte. (O. Kask, tõer: See on ju valitsuse ettepanek.) Valitsus ei saa midagi teha, kui käesoleva seaduse sel kujul vastu võtame, sest siin on ette nähtud normid, mille järgi tulevad tehtud otsused tühistada. Kui meie leiaksime tarviliku olevat vastu- või tagasi-võõrandamise valitsuse kui kõrgema asutuse kätte anda, nii et koht, mis seaduse järgi tuleb tagasi anda, senitehtud otsusega eraldamise alla käiks, kuid enne selle kinnistamist võiks seda teatavatel tingimustel tagasi võõrandada endisele omanikule, siis ei rikutaks sellega seda, et seaduse põhjal tehtud otsused tühistatakse, vaid siis oleks tegemist tagasivõõrandamisega üldistes huvides. Puhtjuriidilise põhimõtte seisukohalt oleks see lubatav ja võimalik, kuid mitte muidu soovitatav, kui selleks üldhuvide mööduandvad ei ole.

Mina ei tihka ja ei julge öelda, kui suured selle paragrahvi tagajärjed on, kui paljude majapidamiste kohta see võiks käia, nii on ka raske nõudmisega tulla, et meie peaksime otsekohe seaduse paragrahvi tagasi lükkama ja kõik vastutuse selles asjas Riigikogu peale võtma. Aga teiselt poolt võtab Riigikogu moraalse vastutuse selle eest enese peale, et ta kõigile nähtavalt vildakale teele asub.

Mis puutub minu viimasesse tähendusesse, siis pean ütleva, et lugupeetud aruandja seletus selles asjas meid kaugemale ei aidanud viia. Tema ütles, et selles järgus, mis „või-ga“ peale hakkab, on tähendatud, et siin nõutakse majapidamise mõistele vastavat vahet. Sõna „majapidamine“ on aga niisugune asi, mida juriidiliselt defineerida ei saa. Ühtki maatükki, mis täiesti tarvitamata ei ole, ei ole võimalik ette kujutada ilma majapidamiseta. Kui oleks tahetud sellega öelda, et maatüki peal peavad majad olema, siis ma saaksin sellest täiesti aru. (O. Kask, tõer: Hosjaistvo!) Mis tähendab „hosjaistvo“? See ei ole mingisugune juriidiline mõiste. (A. Rei, stp: See on ainult majapidamise objekt.) Kui kellelgi on heinamaa ja ta sealt heina niidab ja seda turul müüb, kas see on siis majapidamine või mitte? Kui aga see maatükk on ühes teise maatükiga; tal on seal talu ja ta niidab sealt heina oma tarvitamiseks — on see siis teistsugune majapidamine õiguslikult seisukohalt? Kui meie niisuguse seaduse välja anname, siis tulevad komisjonid kokku ja nad seisavad küsimuse ees, mis siin majapidamise all mõistatud. Missugused majapidamised peavad olema, selleks juhitakse § 2. lit. b juurde. Aga mis see ütleb: „b) kogukonna- või asutustemaade kasutaja ühe tema käes tarvitada oleva majapidamise kohta, vaatamata sellele, kas majapidamist moodustavaid maid ühe või mitme iseseisva rendilepingu põhjal kasutatakse“. § 2. lit. b räägib sellest, et rentnikul tarvitada võib olla paar majapidamist. Kui on kaks majapidamist, siis j.n.e...

„Või“ järel on öeldud, et peavad majapidamise omadused olema. Neid omadusi seaduses aga ei leidu. Niisugust passust seadusse võtta, mida selle tegemisel juba raske seletada, küll ei tohiks, vaid tuleks minu arvates vaadata selle, mis „või“ järel seisab, kui redaktsioonilise puuduse peale. Selleks on ka küllalt põhjust, sest see passus juhib § 2. lit. b peale. Tumedat sisu pärast võiks öelda, et komisjon on seda vist eksikombel korranud, ja seda võiks kolmandal lugemisel kui redaktsioonilist viga maha kustutada. Kui selle seadusse jätame, siis jääks seadusse tume koht, millest keegi enam pärast aru ei saa.

Aruandja **A. Schulbach** (lõpusõna): Lugupeetud rkl. härra Pätsile pean tähendama, et need sõnad ei ole arusaamatuse pärast sisse võetud. Juhin härra Pätsi tähelepanu sellele et käesoleva seaduse § 1. lit. b kõneleb väikemaapidamisest ja lit. c — väikemajapidamisest. § 1-s tehakse sellega kindlat vahet majapidamise ja maapidamise vahel. On ole-

mas Riigikohtu seletusi selle kohta, mis tuleb majapidamise all mõista. J. Laidoner, põl: Niisugust seletust ei ole!) On. (J. Laidoner, põl: Tooge välja!) Vaadake, härra kindral, oleksite minule selle küsimuse varem ette pannud, oleksin ehk võinud otsekohe Teile näidata. Igatahes tõendab põllutöoministeriumi esindaja, et sarnaseid Riigikohtu otsuseid on ja vast ehk toimetab ta koosoleku vaheajal selle Teile. (Põllutöominister O. Köster: Ei saa enam, kell on juba $\frac{1}{2}$ 4.) Igatahes ei ole selles paragrahvis tegemist tautoloogiaga. Lause üks pool ütleb, et kui on rohkem kui üks majapidamine eraldamiseks mõistetud, siis tühistatakse otsused teiste kohta, peale ühe. Lause teine pool aga ütleb, et tühistatakse otsus ka ühegi maatüki kohta, kui seal majapidamist peal ei ole. Need on täiesti isemõisted, kaks hoopis iseiasja. Mina toetan paragrahvi vastuvõtmist komisjoni poolt esitatud redaktsioonis ja arvan, et rkl. Pätsi parandus sugugi redaktsiooniline ei ole.

Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 20² vastu võetud ühes redaktsioonilise parandusega.

§§ 20³, 20⁴ ja 21 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

(§ 22.)

K. Tamm (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kes meie hulgast on kas vanem inimene või kes vähegi Eesti põllupidaja arenemise lugu tunneb, see teab, et Eesti taluomanik on oma koha kätte saanud suure vaeva ja raske tööga, et neile ei ole talu taevast kätte kukkunud, vaid enne kui seda omandada võis, pidid nad töötama ööde, päevade ja aastate viisi, kuni nad viimaks hauda varisesid. Ei o'leks õige, et nende käest maa ära võetakse väga väikse hinna eest, konfiskeeritakse, sest see maa äravõtmise viis on palju raskem kanda kui sundvõrandamine.

Sellepärast teen ettepaneku, mille tegin II lugemisel, nimelt § 22 algus redigeerida järgmiselt: „Kui kogukond-maomanik või asutus-maomanik ja eraldatava maakoha kasutaja omavahel“ . . .

Täiendada § 22 järgmise uue lõikega: „Kui eraomanduses oleva maakoha omanik ja kasutaja ei lepi maakoha hoonete ja päralduste hinna kohta omavahel kokku, määrab maakorralduse komisjon maaomanikule õiglase ja korraliku hinna S. K. X köite 1. jao § 584 alusel.“

Harilikult öeldakse Vene seaduste kohta, et need olid ebaõiged, kuid need võisid siiski maaomanikkude huvisid kaunis korralikult kaitsta.

Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Tamme ettepanek tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 22 vastu võetud.

§ 23 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

(§ 24.)

K. Tamm (põl): Meil paljud kodanikud on arvamusel, et meil on üks privilegeeritud seisus loodud. Sellepärast arvan ma, et enam ei ole uut sarnast seisust juurde luua tarvis. Sellepärast panen ette, § 24 vastu võtta järgmiselt: „Riigi poolt endistele maaomanikkudele väljamakstava maa ja päralduste hinna (§ 23) tasuvad maaomandajad riigile.“

K. Tamm (põl) (fakt. märk.): See ettepanek oli tehtud ühenduses teise parandusega, et pidi turuhind maksetama, aga et see ära langes, siis ei olnud sellel enam mõtet.

Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Tamme ettepanek tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 24 vastu võetud.

§§ 25, 29 ja 33 võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Aruandja **A. Schulbach**: Riigikogu kandis käesoleva seaduse II osa üle § 17¹ alla. Redaktsiooni komisjoni liikmetega läbi rääkides selgus, et on soovitatav käesoleva seaduse II osaks võtta: „Sama seaduse §§ 28 ja 30 kaotavad maksvuse.“

See osa oli esiteks sissejuhatavas osas sees, kuid redaktsiooni komisjoni liikmete arvates on parem võtta tühistatavad paragrahvid teise osana.

Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on II osa aruandja poolt ettepanekud kujul vastu võetud.

Hääletamisele tuleb I osa sissejuhatatus aruandja redaktsioonis, mis algul jäi hääletamata. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on I osa sissejuhatatus vastu võetud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

18. Seadus tina- valge tarvita- mise kohta maalritöodes — II lugemisel. Sotsiaalkomisjoni aruandja **A. Kornell**. Juhataja **R. Penno**: Selle seaduseelnõu teksti ettekandmine jääb II lugemisel ära.

Seaduseelnõu võetakse nähtava enamusega muutmata vastu.

Seadus tinavalge tarvitamise kohta maalritöodes.

§ 1. Tinavalge, tinasulfaadi ja kõiki neid värviaineid sisaldavate saaduste tarvitamine hoonete sisemiseks värvimistöödeks keelatakse, välja arvatud raudteejaamad ja tööstusettevõtted, kus tinavalge, tinasulfaadi ja kõiki neid värviaineid sisaldavate saaduste tarvitamine on tunnustatud tarvilikuks töö-hoolekandeministri poolt kokkuleppel teedeministri või vastaval korral kaubandus-tööstusministri, pärast tööliste ja tööandjate organisatsioonide arvamise ärakuulamist.

§ 2. Valgete värviainetes tarvitamine, mis üle kahe protsendi tina metallina ei sisalda, on lubatud.

§ 3. Paragrahv 1-se määruste alla ei kuulu kunstmaali- ega peened joonestustööd.

§ 4. Keelatud on naiste ja alla kaheksateistkümnepäevaste alaealiste tööjõu tarvitamine tööstusliikudes maalritöodes, kui sealjuures tarvitatakse tinavalget, tinasulfaati ja kõiki neid värviaineid sisaldavaid saadusi.

Töö-hoolekandeminister võib tööliste ja tööandjate organisatsioonide arvamist ära kuulates lubada maalriõpilaste tööjõu tarvitamist nende kutsehariduse omandamiseks eelmises lõikes keelatud töödeks.

§ 5. Arstid on kohustatud tervishoiu- ja hoolekandevalitsusele teatama kõigist nende praktikas tinavalge mürgituse läbi maalritöodes ettetulevatest haigeksjäämise või surma-juhtudest.

Antavate teadete kavad ja maalritöodes ettetulnud tinavalge mürgituse üle kogutud statistiliste teadete läbitöötamise viisid määrab tervishoiu- ja hoolekandevalitsus kokkuleppel riigi statistika keskbürooga.

§ 6. Käesoleva seaduse ja selle põhjal antavate määruste täitmise järelevalve, samuti ka seaduse ja määruste rikkujate vastutusele võtmine sünnib tööinspektorite ning linna- ja maavalitsuste kaudu.

§ 7. Käesoleva seaduse ja selle põhjal antavate määruste rikkumises süüdlasi karistatakse rahatrahviga kuni kolmesaja kroonini.

§ 8. Paragrahv 7. tähendatud rikkumises süüdlaste vastutusele võtmine ja karistamine sünnib korras, mis ette nähtud Seaduses karistamise korra kohta töökaitse seaduste rikkumise pärast (R.T. nr. 67—1922), kusjuures linna- ja maavalitsuste organid võivad vastaval korral ka protokollé kokku seada, mida nad esitavad vanemale tööinspektorile.

§ 9. Paragrahv 7. põhjal pealepandavad rahatrahvid arvatakse tööstusliku töö seaduse § 114 (S. K. XI k. 2 jagu 1913. a. väljaanne) tähendatud kapitali hulka.

§ 10. Töö-hoolekandeministri ülesandeks on:

1) välja anda määrusi, mis puutuvad maalritöodes töötajate üldtervishoidliku ja arstliku järelevalvate korda kohtades, kus tinavalge, tinasulfaadi ja kõiki neid värviaineid sisaldavate saaduste tarvitamine keelatud ei ole;

2) määrata eraldavat joont mitmesuguste maalritööde vahel kokkuleppel kaubandus-tööstusministri ja;

3) välja anda juhatausekirja käesoleva seaduse käsitamiseks kokkuleppel kaubandus-tööstusministri ja.

19. Riigikogu järgmise koosoleku aja ja päevakorra määramine. Sekretär **M. Juhkam** (korra kohta): Juhatause nimel teen ettepaneku, järgmine Riigikogu koosolek pidada 15 minutit pärast käesoleva koosoleku lõppu. (Päevakord prot. nr. 167/20.)

L. Johanson (stp): Teen ettepaneku, päevakorda võtta linnavalitsuste välislaenu eest vastutamise seadus — ja nimelt viimseks päevakorra-punktiks. Linnaomavalitsuste välislaenu eest vastutamise seadus on õige lihtne, seal on ette nähtud, et valitsus vastutab nende laenude eest, mis linnadel on tarvis teha. See on valitsuse komisjonis läbi vaadatud ja muudatusi võib teha ainult valitsuse nõusolekul. Seaduses on kindlasti ette nähtud, mis otstarbeks laen läheb, nagu linna elektri- jaama laiendamiseks, uute elumajade ehitamiseks, kanalisatsiooniks j.n.e. Need on kõik väga tarvilikud asjad ja iseäranis veel selles mõttes, et nende ehitamise läbi töövõimalus suureneb, siis on loomulikud väljavaated töö saamiseks. Kui niisuguseid loomulikke töid korraldatakse, siis ei ole tarvis hädaabitöid ette võtta ja saaks selle läbi vähendada häda ja vaesust, mis töötavate hulgas valitseb. See vastaks ka linna tervishoiu nõuetele. Kui selle seaduse vastu ollakse, siis on see küll arusaamatusele põhjendatud. Selle seaduse vastu ei võiks olla ükski Riigikogu liige, kes

meie olukorda tunneb. Siin tehakse lubamata demagoogiat paremalt poolt. See demagoogia on põhjendatud sellele, et linnad ei saaks areneda. Linnadega võiks nende arvates nii ümber käia, nagu kõneldi koogist, neid võib süüa, kuni ainult süda järele jääb. Aga niisugust linnade söömist ei saa enam ette kujutada, sest linnal on loomulik tung kasvamiseks ja linna elu tahab korraldada. Seaduseelnõu ise on lihtne ja selle võib ruttu vastu võtta.

O. Gustavson (stp): Teen ettepaneku, võtta celviimase päevakorrakpunktina maaseaduse täiendamise ja muutmise seaduse täiendamise seadus — II lugemisel.

Arvan, nüüd ei ole tõesti enam põhjust selle seaduse päevakorrast ära jätmiseks. Härra Päts seletas, et käesolev seadus on oma iseloomult just sarnane, nagu praegu III lugemisel vastuvõetud kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seaduse muutmise seadus. Kui üks seadus vastu võeti, siis on sellega ka teise põhimõttelik seisukoht otsustatud. (Vahelhüüe J. Teemandi, põl. poolt.) Härra Teemant, kui meie täna oleme võtnud vastu seaduse, mis sadasid tehtud otsuseid tühistab, siis oleks enam kui raske aru saada, miks peaksime lükkama tagasi teise analoogilise seaduse, millega ainult 11—12 otsust tühistatakse.

J. Soots (põl): Ma vaidlen härra Johanson'i ettepaneku vastu. Ta põhjendas seda sellega, et see on lühike seadus ja sellepärast võib selle kiirelt vastu võtta. Toon siin ühe näite. Vekslit peale shirot anda on ka lühike ja lihtne asi, aga inimene peab ennem mõtlema ja vaatama, kellele ta selle shiro annab. Ettetoodud kalkultatsioonidest ei selgunud, kas need tarvidused on hädalised ja kas see laen on küllalt põhjendatud, mida tahetakse kätte saada. Seda tuleb veel kaaluda ja arutada. Tallinna veevärgi laen, näiteks tehti välismaalt, siis viidi Eesti pankale üle, nüüd tahetakse uuesti välismaale üle viia.

Muu hulgas on öeldud, et üks linn võtab laenu selleks, et teisele üle anda. Ka ei ole antud mingit garantiid, et valitsusel ka või-

malus oleks laenu kasutamise juures midagi kaasa rääkida. Kas on linnadel varandust või ei ole, valitsus neid ikkagi maha müüa ei saa. Sellepärast on see küsimus küll nii tähtis, et seda praeguse lühikese ajaga ei saa küllaldaselt kaaluda.

A. Oinas (stp) (fakt. märk.): Rkl. härra Soots'i seletus läheb oletada, et põllumeeste rühm ei ole täielikult informeeritud kõneall-oleva seaduse sisust. See seadus on õieti volituse andmine valitsusele, et valitsus võiks garanteerida linnade laenu tingimusel, et valitsus laenuarvitamise kava kinnitab. Valitsuse kontrolli teostaja omavalitsuse üle, siseminister, võib ju laenu kavast kustutada ebaproduktiivseid väljaandmisi. Siseminister on põllumeeste rühmast. Kõneall-oleva seaduse vastuvõtmine on seega teatav usalduse avaldamine siseministrile. Meie oleme selle poolt, et põllumeestest siseministrit kõneall-olevas asjas usaldada, teie aga olete selle vastu. (L. Johanson, stp.: Nad tunnevad oma inimesi.)

J. Fuks (as): Mina võtan sõna härra Gustavson'i ettepaneku poolt. Eile arutati see seadus pikalt läbi ja võeti vastu I lugemisel, ja siis peaks see ka täna II lugemisele võetama. Motiivid tõi ette härra Gustavson. Veel peaks ütlema, et juba suurteil juristidel, nagu eilne „Päevaleht“ kirjutab, on suuremad asjad ajada, selle seaduse vastuvõtmine ei võtaks neilt teenistust.

Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) Rkl. Gustavson'i ettepaneku poolt on 37 häält, vastu 43 häält, erapooletuid — 1, ettepanek on tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Johanson'i ettepanek tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on juhatause liikme Juhkami ettepanek vastu võetud.

Päevakord on läbi. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 16.05 min.

Algkirjale alla kirjutanud :

Riigikogu esimees **K. Einbund**.

Abiesimees **R. Penno**.

Sekretär **M. Juhkam**.

Abisekretär **O. Liigand**.